

EVOLUCIÓ DE LA REGULACIÓ LINGÜÍSTICA EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ AUDIOVISUAL EN L'ESTAT ESPANYOL

Mercè Teodoro*

Resum

L'article analitza l'evolució de la legislació reguladora dels mitjans de comunicació audiovisual a l'Estat espanyol, des dels seus antecedents —en l'època de la dictadura franquista— fins els nostres dies. S'estudien les competències estatals i autonòmiques, així com la concreció normativa existent, dins la regulació d'aquest sector, al voltant de les qüestions lingüístiques i l'ús de les llengües de l'estat. S'hi fa també un repàs de la situació de les comunitats lingüístiques existents a l'Estat per tal de descriure el mapa comunicatiu i lingüístic, assenyalar els problemes existents i extraure'n conclusions.

Paraules clau: mitjans de comunicació; audiovisual; telecomunicacions; comunitats lingüístiques; plurilingüisme; normalització lingüística; dret d'informació; pluralisme lingüístic; Estat espanyol; comunitats autònomes.

DEVELOPMENTS IN LINGUISTIC LEGISLATION CONCERNING AUDIOVISUAL MEDIA IN SPAIN

Abstract

This article examines the developments in legislation regulating audiovisual media in Spain, from its beginnings—under Franco's dictatorship—to the present day. We consider regional and State powers as well as the regulations currently governing this sector, within the context of language issues and the use of State languages. We also review the situation of the different linguistic communities within Spain in an effort to draw a communicative and linguistic map, identify existing problems and draw conclusions.

Keywords: media; audiovisual; telecommunications; linguistic communities; multilingualism; linguistic normalization; right to information; linguistic pluralism; Spain; Autonomous Communities.

Mercè Teodoro, advocada. merce.teodoro@telefonica.net

Article rebut el 08.11.2019. Avaluació cega: 02.12.2019. Acceptació de la versió final: 09.12.2019

Citació recomanada: Teodoro, Mercè. (2019). Evolució de la regulació lingüística en els mitjans de comunicació audiovisual en l'Estat espanyol. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 72, 64-106. <https://doi.org/10.2436/rld.i72.2019.3364>

Sumari

- 1 Control dels mitjans. Dictadura feixista
 - 2 Fi del règim franquista. Transició política
 - 3 Sistema constitucional
 - 4 Desplegament de la normativa bàsica estatal
 - 5 Llei general de comunicació audiovisual
 - 6 Carta europea per a les llengües regionals o minoritàries
 - 7 Competències i mitjans autonòmics
 - 8 Normativa autonòmica i comunitats lingüístiques
 - 9 Conclusions
 - 9.1 Centralisme estatal i monolingüisme castellà
 - 9.2 Fragmentació i debilitat en l'àmbit autonòmic
 - 9.3 El dret d'informació i comunicació en llengua pròpia no està garantit
- Referències bibliogràfiques

1 Control dels mitjans. Dictadura feixista

Televisión Española iniciava les seues emissions¹ el dia 28 d'octubre de 1956 i ho feia com un servei dependent de *Radio Nacional de España*. Administrativament estava adscrita a la *Dirección General de Radiodifusión y Televisión del Ministerio de Información y Turismo*, llavors sota les ordres del ministre Arias-Salgado.

Radio Nacional de España, al seu torn, havia estat creada en 1937, en plena guerra, pel militar colpista Millan-Astray, gràcies a la donació d'equipament tècnic per part del Reich, ja presidit per Adolf Hitler i el Partit Nacional Socialista Obrer Alemany. L'emissora va ser concebuda com una eina de propaganda bèl·lica, per tal de substituir *Radio Castilla*, en Burgos, la ràdio del bàndol revoltat, i depenia de la *Delegación del Estado para Prensa y Propaganda*, creada el 14 de gener de 1937 mitjançant el [Decret 180 \(BOE de 17 de gener\)](#).

L'*Orden de 6 de octubre de 1939*,² del *Ministerio de Gobernación*, dictada pocs mesos després d'acabar-se la guerra, va establir que *Radio Nacional de España* tindria l'exclusiva dels informatius a tot l'Estat. Segons aquesta Ordre, la resta d'emissores existents —totes aquelles que s'hi anaven ocupant a mesura que l'exercit nacional avançava—, havien de connectar-s'hi per a retransmetre el "*Diario hablado de Radio Nacional de España*", conegut popularment com *El parte* i, a més, havien de sotmetre la seua programació a la censura prèvia de la *Falange Española Tradicionalista i de las JONS*, el partit únic del *Movimiento Nacional*.

El *Jefe Nacional de Propaganda*, el falangista Dionisio Ridruejo, explicava molt bé el sistema dissenyat per al control dels mitjans: "El adoctrinamiento directo por textos e imágenes o la organización de actos públicos me parecía algo circunstancial y subalterno. El plan que me tracé para organizar los servicios era más amplio y, si se quiere, más totalitario en el sentido estricto de la palabra. Apuntaba al dirigismo cultural y a la organización de los instrumentos de comunicación pública en todos los órdenes. Era un plan probablemente siniestro, pero no banal".

La *Delegación del Estado para Prensa y Propaganda* va desaparèixer poc després i hom va conferir les seues competències, mitjançant la *Ley de 20 de mayo de 1941* (BOE de 22 de maig de 1941), a la *Vicesecretaría de Educación Popular*, gestionada directament per la Falange, amb quatre delegacions a través de les quals es controlaven tots els mitjans: premsa, propaganda, cinematògraf i teatre i radiodifusió.

Posteriorment, aquestes competències foren assumides pel *Ministerio de Educación Nacional* mitjançant el *Decreto-Ley de 27 de julio de 1945* (BOE de 28 de juliol) i uns anys després mitjançant el *Decreto-Ley de 19 de julio de 1951* (BOE de 20 de juliol), pel Ministeri de Información y Turismo.

Aquest organigrama va perviure administrativament fins la fi del règim feixista quan es va aprovar la creació, mitjançant el *Decreto 708/1977, de 15 de abril*, de l'organisme autònom *Medios de Comunicación Social del Estado*, organisme encarregat de "la dirección y administración de los medios de comunicación social hasta ahora integrados en el Movimiento o cuya titularidad le estuviese atribuida".

La Red de Emisoras del Movimiento, de la Falange, Cadena Azul de Radiodifusión, del Frente de Juventudes, i Cadena de Emisoras Sindicales, del Sindicato Vertical, van ser també emissores de ràdio de titularitat pública. Radio Popular (després COPE) era de la Conferència Episcopal. Unión Radio (després SER) va

¹ "Hoy, día 28 de octubre, domingo, día de Cristo Rey, a quien ha sido dado todo poder en los Cielos y en la Tierra, se inauguran los nuevos equipos y estudios de la Televisión Española. Mañana, 29 de octubre, fecha del XXXIII Aniversario de la Fundación de la Falange Española, darán comienzo, de una manera regular y periódica, los programas diarios de televisión. Hemos elegido estas dos fechas para proclamar así los dos principios básicos, fundamentales, que han de presidir, sostener y enmarcar todo el desarrollo futuro de la televisión en España: la ortodoxia y rigor desde el punto de vista religioso y moral con obediencia a las normas que en tal materia dicta la Iglesia Católica, y la intención de servicio y el servicio mismo a los principios fundamentales y a los grandes ideales del Movimiento Nacional. Bajo esta doble inspiración y contando con el perfeccionamiento técnico, artístico, cultural y educativo de los programas, que han de ser siempre amenos y variados, espero, con vuestra colaboración, que la Televisión Española llegará a ser uno de los mejores instrumentos educativos para el perfeccionamiento individual y colectivo de las familias españolas. Quedan inaugurados los nuevos equipos y estudios de la Televisión Española. ¡Viva Franco! ¡Arriba España!". Hem reproduït el discurs d'inauguració de Televisión Española del ministre d'Información y Turismo de Franco, Gabriel Arias-Salgado el 28 d'octubre de 1956.

² Aquesta Ordre va estar vigent fins la seua derogació, l'any 1977, mitjançant el *Real Decreto 2664/1977, de 6 de octubre, sobre libertad de información general por las emisoras de radiodifusión*, publicat al BOE núm. 255, de 25 de octubre de 1977.

ser l'única gran xarxa d'emissores de titularitat privada durant el franquisme. De fet, aquest sistema de radiodifusió en el qual les emissores de l'Estat conviuen amb una xarxa privada controlada ideològicament pel règim, ha estat qualificat com a duopoli radiofònic.

El *Decreto de 14 de noviembre de 1952* (BOE de 26 de novembre) va ordenar la regulació de les emissores locals, però va ser el *Plan transitorio de ondas medias* aprovat mitjançant el *Decreto 4133/1964, de 23 de diciembre de 1964* (BOE de 30 de diciembre), el que va establir les bases de la regulació radiofònica, tot classificant les emissores en quatre grups: les que són propietat de l'Estat (Radio Nacional de España, Radio Peninsular i les comarcals, que podien ser gestionades de forma directa o atorgar-se mitjançant concessió de l'Estat a empreses privades), les emissores del Movimiento, les de la Comissió Episcopal i les locals privades.

El control ideològic dels mitjans era total i, per descomptat, l'única llengua utilitzada a l'ensenyament, l'Administració i també els mitjans de comunicació era el castellà.³ No coneixem cap norma que de forma específica prohibira l'ús de les altres llengües als mitjans de comunicació —sí a telègrafs i telèfons⁴ i al cinema⁵— però la imposició de la llengua castellana era general en tots els usos públics, havent-se dictat circulars, pels diferents *Gobernadores Civiles* per al “restablecimiento del uso exclusivo del idioma nacional en todos los actos y relaciones de la vida pública de esta provincia.”⁶

La [Ley 14/1966, de 18 de marzo, de Prensa e Imprenta \(BOE núm. 67, de 19 de març\)](#), va ser una norma d'apertura i flexibilització del règim dictatorial impulsada pel nou ministre d'Informació, Fraga Iribarne: hom parlava de llibertat d'expressió, amb els límits —tan importants i interpretables que feien perdre el sentit a la pretesa llibertat— del “respeto a la verdad y a la moral; el acatamiento a la Ley de Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes Fundamentales; las exigencias de la defensa Nacional, de la seguridad del Estado y del mantenimiento del orden público interior y la paz exterior; el debido respeto a la Instituciones y a las personas en la crítica de la acción política y administrativa; la independencia de los Tribunales, y la salvaguardia de la intimidad y del honor personal y familiar”. Tot i ser unes limitacions enormes des de la perspectiva actual, aquesta llei va suprimir la censura prèvia com a procediment normal, la qual va quedar reservada a casos d'emergència nacional o guerra i va suposar, malgrat tot, un petit avanç.

En qualsevol cas, les normes “aperturistes” sobre llibertat de premsa quedaven lluny d'afectar els mitjans audiovisuals, ja que tant *Televisión Española* com *Radio Nacional de España* eren mitjans públics, directament explotats pel règim i encara, grans instruments de propaganda, mitjans, com ha dit Francesc Canosa,⁷ directament segrestats per la dictadura.

2 Fi del règim franquista. Transició política

Només cinc dies abans de la mort del dictador Franco, el 15 de novembre de 1975, el BOE publicava el [Decreto 2929/1975, de 31 de octubre, por el que se regula el uso de las lenguas regionales españolas](#). Aquest decret autoritzava l'ús d'altres llengües, diferents de la castellana, en els mitjans de comunicació social.

3 Des de 1938 es van començar a dictar lleis, decrets, ordres i tota mena de resolucions i circulars, de diferents nivells, que prohibien l'ús de les llengües vernacles, regionals o dialectes, com solien també anomenar-les o establien el castellà com a única llengua d'ús públic. Pel que fa al cas del català, recomanem la lectura de dos llibres imprescindibles en aquesta matèria: Ferrer i Gironès, Francesc. (1993). *La persecució política de la llengua catalana*. Edicions 62; i Benet, Josep. (1973). *Catalunya sota el règim franquista*. Edició Catalanes de París.

4 Orden del Ministerio de la Gobernación de 7 de marzo de 1941, por la que se aprueba el Reglamento para el Régimen y Servicio interior del Cuerpo de Telégrafos, BOE núm. 205, de 24/07.

5 “Todas las películas deberán estar dialogadas en castellano, prescindiéndose, en absoluto, de los dialectos. En todo caso se admitirá una pronunciación dialectal en los personajes simplemente episódicos”. Aquesta instrucció és part de les normes sobre censura de guions dictades l'any 1940 pel *Departamento Nacional de Cinematografía* i publicades al primer exemplar de la revista *Primer Plano* el 20 d'octubre de 1940.

6 Circular del gobernador civil de Barcelona, publicada al BOP de Barcelona núm. 183 de 31 de juliol de 1940.

7 “El secuestro de la imagen televisiva por parte de la dictadura en la prensa y evidentemente, el real sobre el medio audiovisual cuando nace TVE, hipotecó la imagen y el desarrollo televisivo y audiovisual en España. Lastres que llegan hasta bien entrada la democracia y que se ejemplifican con el monolítico, centralista y árido panorama televisivo español hasta la irrupción de las cadenas autonómicas y, posteriormente, de las emisoras privadas. Deudas que hacen que España haya dejado de ver y de crear una geografía audiovisual rica y fértil” (Canosa: 2100: 339-348).

L'article 2 establia: “Las lenguas regionales podrán ser utilizadas por todos los medios de difusión de la palabra oral y escrita, y especialmente en los actos y reuniones de carácter cultural”.

Aquesta mena de *despenalització* de les altres llengües no va implicar, però, molts avenços en relació amb els mitjans audiovisuals —sí va tenir transcendència en la publicació de llibres i revistes—, atès que els mitjans de comunicació estaven sotmesos encara, com hem vist, al sistema de censura prèvia i al control dels òrgans del *Movimiento* i emetien, d'acord amb l'ideari del règim, en castellà.

Com a única excepció, podem dur a col·locació una emissió en català realitzada en els estudis barcelonins de *Televisión Española* en l'última dècada de la dictadura i dins d'una campanya propagandística del règim. L'experiment va consistir en l'emissió en la delegació territorial de la Televisió Espanyola en Catalunya (posteriorment també en Balears) d'un programa mensual d'obres clàssiques de teatre, en català. Posteriorment, a partir de 1974, s'hi va afegir un informatiu diari, *Miramar* i un programa d'entrevistes i actuacions musicals. Eixe mateix any començava també les seues emissions *Ràdio 4*, l'emissora en català per a Catalunya de *Radio Nacional de España*.

Un pas més en el lent procés de democratització dels mitjans va ser l'aprovació d'una norma aperturista i de transició cap al règim actual, el [Real Decreto-ley 24/1977, de 1 de abril, sobre libertad de expresión \(BOE núm. 87, de 12 d'abril\)](#), aquesta norma fixava els límits de la llibertat d'expressió en allò que durant la transició i fins els nostres dies, han estat veritables tabús de la democràcia espanyola: la unitat d'Espanya, la institució de la monarquia i la família real i les forces armades. A l'empara d'aquesta nova legislació, l'any 1977, es va dictar el [Real Decreto 2664/1977, de 6 de octubre \(BOE núm. 255, de 25 d'octubre\), sobre libertad de información general por las emisoras de radiodifusión](#), pel qual va quedar derogada l'*Orden de 6 de octubre de 1939*, ja esmentada, que establia el monopoli informatiu de *Radio Nacional de España*. Poc després, el [Real Decreto 3470/1977, de 16 de diciembre \(BOE núm. 22, de 26 de gener de 1978\), sobre libertad de expresión a través de fonogramas y sobre registros de Empresas fonográficas](#), regulava també la llibertat d'expressió en aquests mitjans.

Pel que fa a l'ordenació de l'espai radioelèctric, la transició va servir per a consolidar el centralisme derivat de la titularitat pública estatal de l'espai radioelèctric, que ja s'havia implantat en els anys de dictadura. En aquesta línia continuista, l'any 1978 es dictava el [Real Decreto 2648/1978, de 27 de octubre \(BOE núm. 268, de 9 de novembre\)](#), pel qual s'aprovava el *Plan Técnico Nacional de Radiodifusión Sonora*, i poc després, el [Real Decreto 1473/1979, de 8 de junio \(BOE núm. 145, de 18 de juny\)](#), que aprovava el *Plan Técnico Transitorio del Servicio Público de Radiodifusión Sonora en Ondas Métricas con Modulación de Frecuencia*.

El primer, de radiodifusió sonora, adoptava la distribució internacional de freqüències d'ona llarga (Conferència de Ginebra de 1975), agrupava i classificava les freqüències d'ona mitja, curta i de freqüència modulada. Concebia el servei de radiodifusió com a un servei públic de titularitat estatal. L'ona llarga i la curta, es reservaven a Radio Nacional de España. L'ona mitja es repartia entre Radio Nacional de España, Radio Cadena Española (el resultat de la fusió de les emissores del *Movimiento*) i empreses privades, i la freqüència modulada, per via de concessió, als operadors que ja hi estaven emetent.

El segon Pla tècnic, transitori sobre freqüència modulada, establia la concessió a través de concurs públic de tres-cents noves llicències d'FM entre 1980 i 1982. Segons aquest pla, la titularitat del servei públic de radiodifusió sonora en ones mètriques amb modulació de freqüència corresponia a l'Estat i les emissores podien ser explotades directament per l'Estat o, mitjançant concessió administrativa, per institucions i per empreses privades. Aquest és, mutatis mutandis, el sistema que encara avui continua vigent. En aquest Pla, a més, s'hi preveia una reserva de freqüències a favor de Radio Nacional de España i “cuando el programa sea regional o provincial, la distribución de horarios y la posibilidad de que las Entidades regionales o provinciales aporten programas será concertada entre el Estado y las Entidades de que se trate”.

Aquest pla permeté la diversificació de l'oferta i la competència entre les empreses públiques i les privades. Posteriorment s'han anat dictant successius plans tècnics nacionals de serveis radiofònics per modulació de freqüència (els aprovats pels *Reales Decretos 169/1989*, 1388/1997 i 964/2006),⁸ els quals, com veurem, van

⁸ El [Reial Decret 964/2006, d'1 de setembre, pel que s'aprova el Pla tècnic nacional de radiodifusió sonora en ones mètriques de](#)

ser en part desplegats en els seus respectius territoris per les comunitats autònomes, segons anaven assumint les competències en aquesta matèria. L'esquema bàsic, però, no s'ha modificat.

3 Sistema constitucional

L'aprovació de la [Constitució espanyola, el 27 de desembre de 1978 \(BOE núm. 311, de 29 de desembre\)](#) va implicar un nou marc jurídic per a tot l'Estat i també per als mitjans de comunicació. Tenint molt present la situació anterior, ja comentada, i en relació amb l'objecte d'aquest treball, la legislació lingüística, el principal canvi radicava, d'una part, en el reconeixement constitucional de la diversitat lingüística i el principi de protecció del pluralisme lingüístic contingut en l'article 3 de la Constitució i, d'altra, en el reconeixement dels drets de llibertat d'expressió i informació com a drets fonamentals, establert a l'article 20.

Hom garantia la llibertat d'expressió, d'informació i de comunicació sense més limitacions que el respecte als drets fonamentals; quedava suprimida la censura prèvia; hi hauria control parlamentari dels mitjans de comunicació públics i quedaria garantida la presència de tots els grups socials i polítics “tot respectant el pluralisme de la societat i de les diferents llengües d'Espanya”. Aquesta menció, situada com a darrera proposició de l'article 20.3, que podria interpretar-se com obligació de presència als mitjans de comunicació de les “diferents llengües d'Espanya” no ha estat desenvolupada en absolut per l'Estat qui, com veurem, ha delegat aquesta previsió, molt condicionada, a les comunitats autònomes.

Tanmateix, les comunitats autònomes no són lliures, segons la Constitució, per a crear i mantenir mitjans de comunicació audiovisual. Una de les limitacions o condicionaments més importants a l'hora de desplegar aquesta previsió de pluralisme lingüístic és l'existència de determinades competències estatals exclusives que afecten de forma cabdal els mitjans de comunicació audiovisual.

En efecte, l'Estat, segons l'article 149.1.21 de la CE, té atribuïda com a competència exclusiva el control sobre les telecomunicacions, els cables aeris i submarins i la radiocomunicació, és a dir, el suport sobre el qual s'han de desplegar els mitjans audiovisuals. Per tant, la Constitució, ben lluny d'implicar una descentralització dels mitjans de comunicació audiovisual, va contribuir al manteniment del més estricte centralisme de tots aquells que necessiten prèvia autorització per a utilitzar l'espai radioelèctric.

Cal puntualitzar en aquest punt que el règim dels mitjans audiovisuals no és el mateix que el dels mitjans escrits.⁹ Aquests darrers, una vegada aprovada la Constitució, van gaudir de plena llibertat per a constituir-se, sense necessitat d'autorització prèvia, per a començar a difondre idees, informacions i opinions en qualsevol llengua, sense censura, i per a distribuir-se en tots els territoris i comunitats autònomes, sense més limitacions que les pròpies derivades del sistema de lliure comerç i la competència editorial. Els mitjans audiovisuals, tanmateix, requereixen de dues autoritzacions prèvies per part de l'Estat, una per a poder fer ús de l'espai radioelèctric i una altra per a poder explotar una concessió del servei públic radiofònic o televisiu en un determinat territori.

Per tant, l'Estat —i després, les comunitats autònomes, parcialment— tenen el control sobre el nombre de concessions, les condicions d'atorgament de les concessions i els concessionaris, el règim d'infraccions i sancions dels serveis prestadors i tot un seguit de situacions que depenen d'aquesta configuració. A més, l'Estat, en virtut d'aquesta competència exclusiva en matèria de telecomunicacions i malgrat la teòrica participació de les comunitats autònomes és qui mitjançant l'aprovació de plans tècnics —bé de televisió, bé de ràdio— organitza l'espai radioelèctric, decideix el nombre de concessions i distribueix les freqüències, de manera que la seua intervenció és bàsica, prèvia i definitiva del mapa de la difusió televisiva i radiofònica de tot l'Estat.

La Constitució també reserva a l'Estat mitjançant l'article 149.1.27 les normes bàsiques del règim de premsa, ràdio i televisió, i, en general, de tots els mitjans de comunicació social, sense perjudici de les facultats de desenvolupament i execució que corresponguen a les comunitats autònomes. La competència sobre mitjans de comunicació social és, per tant, una competència compartida, si bé, els pressupostos i les normes bàsiques

[modulació de freqüència](#), és encara en vigor, només modificat per la disposició final primera del [Reial Decret 462/2015](#), de 5 de juny (BOE núm.143, de 16 de juny de 2015).

⁹ Vegeu Bastida (2004: 161-186).

del seu exercici són decidits per l'Estat, no per les comunitats autònomes, la qual cosa tindrà, com veurem, moltes conseqüències en relació amb la regulació de l'ús de les llengües dels mitjans de comunicació, ja que serà l'Estat qui realitzarà l'estructuració i la definició, en definitiva, del contingut essencial, dels serveis radiofònics i televisius.

4 Desplegament de la normativa bàsica estatal

La primera norma bàsica que dicta l'Estat en ús d'aquestes competències exclusives derivades de l'article 149.1.27 CE és la [Llei 4/1980, de 10 de gener, d'Estatut de la ràdio i la televisió \(BOE núm. 11, de 12 de gener\)](#). Aquesta norma, que serà d'aplicació general en tot el territori de l'Estat —territori nacional, en diu la llei—, configura la radiodifusió i la televisió com a un servei públic essencial, la titularitat del qual correspon a l'Estat, de la mateixa manera que ho havien fet anteriorment els plans tècnics de radiodifusió i s'havia definit sota el franquisme. Recordem també que, en aquells moments, només el servei radiofònic tenia la possibilitat de ser explotat de forma privada —el Pla tècnic de 1978 preveia la gestió indirecta— mentre la televisió estava gestionada de forma directa per l'Estat, en règim de monopoli exclusiu.

Segons el preàmbul de la llei, el servei de televisió, tot recollint drets i principis constitucionals “es concep com un vehicle essencial d'informació i participació política dels ciutadans, de formació de l'opinió pública, de cooperació amb el sistema educatiu, de difusió de la cultura espanyola i de les seves nacionalitats i regions, així com un mitjà capital per contribuir al fet que la llibertat i la igualtat siguin reals i efectives, amb especial atenció a la protecció dels marginats i a la no-discriminació de la dona”. Continua el text amb referències constitucionals en assegurar, igualment al preàmbul, el respecte al pluralisme social i polític previst a l'article 20.3 de la CE. Tanmateix, mentre que s'afirma que la televisió garantirà “l'accés als espais de radiodifusió i televisió per part dels grups socials i polítics més significatius”, no hi ha cap menció a la diversitat lingüística també prevista a l'article 20.3 CE.

L'omissió es mostra interessada i no casual quan veiem que, en l'articulat de la llei, només trobem una petita referència a la diversitat lingüística, quan l'article quart, esmenta, com un dels principis inspiradors de l'activitat dels mitjans de comunicació audiovisual de l'Estat, el “respecte pel pluralisme polític, religiós, social, cultural i lingüístic”. La nostra sospita es confirma després, ja que, en tota la llei, no trobem enlloc cap previsió normativa que determine com s'ha de concretar i fer efectiu eixe principi inspirador.

La participació de les autonomies queda recollida en l'article 14.2 d'aquest Estatut, segons el qual, en cada comunitat autònoma hi ha d'haver un delegat territorial de RTVE nomenat pel director general de RTVE, (amb la consulta prèvia a l'òrgan representatiu que amb aquests fins es constituirà a la comunitat autònoma) i, si escau, també hi haurà un director de cadascun dels mitjans (RNE, RCE i TVE) nomenat pel director general de RTVE. Aquest delegat estarà assistit per un “consell assessor” nomenat per l'òrgan de govern de la comunitat autònoma que té com a funció “estudiar les necessitats i capacitats de la comunitat autònoma amb vista a la descentralització adequada dels serveis de ràdio i televisió i en especial de la societat estatal RCE, i formular, a través del delegat territorial, les recomanacions que estimi oportunes al Consell d'Administració de RTVE”. La participació té, doncs, molt poca rellevància, ja que la realització d'estudis i l'emissió de recomanacions no tenen cap caràcter vinculant per a l'ens RTVE i, en tot cas, queda reduïda a la delegació territorial, mai a la configuració general del servei.

Pel que fa al règim de la radiodifusió i la televisió d'àmbit autonòmic, l'Estatut estableix que el Govern pot concedir a les comunitats autònomes, amb l'autorització prèvia per llei de les Corts Generals, la gestió directa d'un canal de televisió de titularitat estatal que es crearà específicament per a l'àmbit territorial de cada comunitat autònoma. Hom disposa que aquest canal ha d'estar organitzat i controlat parlamentàriament segons la seua llei de creació i que la radiodifusió i la televisió que s'hi estableix s'ha de regular també per les disposicions de l'Estatut i per la llei autonòmica que s'aprova en cada cas. L'atribució de freqüències i potències la realitzarà directament el Govern —amb l'informe previ dels serveis tècnics de l'ens públic Radiotelevisió Espanyola— (RTVE), en aplicació dels acords i convenis internacionals i de les resolucions o directrius vinculants dels òrgans internacionals.

En definitiva, en tota la norma perdura el concepte de monopoli estatal, i la televisió i la ràdio autonòmiques estan previstes com una concessió del Govern a les comunitats autònomes en la qual la titularitat de les emissions televisives i radiofòniques no és autonòmica, sinó estatal i les emissions s'organitzen i regulen d'acord amb el que es disposa en la normativa bàsica estatal, a la qual s'han d'adaptar també les futures lleis autonòmiques que s'hi aproven.

Finalment, per acabar de tancar el cercle, l'atribució de freqüències i potències es realitza també directament pel Govern i l'assessorament tècnic ha de dependre exclusivament d'un ens públic estatal, RTVE, qui llavors tenia també el monopoli dels serveis portadors.

Amb una mica de retard sobre la previsió inicial i amb la televisió autonòmica basca ja creada (després tractarem la creació dels mitjans autonòmics), tres anys després d'aprovar-se l'Estatut de Ràdio i Televisió s'aprovava la que es va anomenar [Llei del tercer canal, la Llei 46/1983, de 26 de desembre, reguladora del tercer canal de Televisió \(BOE núm. 4, de 5 de gener de 1984\)](#).

En realitat, aquesta llei no és sinó l'autorització parlamentària a què es referia l'Estatut de la Ràdio i la Televisió que permetria al Govern posar en funcionament un tercer canal de televisió per atorgar-lo, “en règim de concessió, en l'àmbit territorial de cada comunitat autònoma, amb la sol·licitud prèvia dels òrgans de govern d'aquestes, i en els termes que preveuen els respectius Estatuts d'autonomia, l'Estatut de la ràdio i la televisió, les seves disposicions complementàries d'ordre tècnic i aquesta llei”. El sistema de gestió previst és el mateix, directe i, pel que fa a les previsions sobre usos lingüístics, es reproduïx també la menció —sense concreció— al respecte al pluralisme lingüístic com a criteri inspirador. Només hi ha una previsió concreta en matèria lingüística i és precisament per indicar que s'haurà d'utilitzar el castellà i també l'altra llengua oficial de la comunitat autònoma corresponent, quan el Govern ordene la difusió d'una declaració o comunicació oficial d'interès públic. És a dir, aquesta norma assegura que també en els mitjans autonòmics s'ha d'emprar l'espanyol en la seua funció de servei públic quan el Govern així ho considere oportú.

Aquesta llei va permetre la creació de canals públics de cobertura autonòmica gestionats per les comunitats autònomes i el seu esquema té la mateixa lògica emprada per la Constitució per a regular —o més aviat, no regular— les llengües de l'Estat que no són l'espanyola, tot atorgant a cada comunitat autònoma, separadament, la competència per a decidir quina llengua és o no oficial —la Constitució no les esmenta— i quin és en cada cas el contingut de l'oficialitat. Analògicament, en el cas dels mitjans de comunicació audiovisual, cada comunitat autònoma serà, segons la Llei del tercer canal, competent per a crear-ne de propis sempre que, és clar, l'Estat li atorgue prèviament la possibilitat d'utilitzar l'espai radioelèctric del seu propi territori, que és, com ja s'ha dit, de titularitat estatal.

La Llei 46/83, del tercer canal, va configurar, doncs, un sistema estructurat en dos nivells: l'estatal, d'abast general i unitari; i l'autonòmic, fraccionat, en tant que comporta inevitablement la compartimentació de les emissions de les televisions i ràdios públiques autonòmiques al territori de la respectiva comunitat. No podem estar més d'acord amb les conclusions que la professora Pons (2010) exposava en l'Informe sobre la Proposició de llei de televisió sense fronteres:¹⁰ “aquest model, en el qual preval la divisió politicoadministrativa autonòmica en l'estructuració dels mitjans de comunicació audiovisuals, ha limitat severament les iniciatives d'abast supraautonòmic. El resultat d'això ha estat la fragmentació comunicativa de l'àrea geogràfica dels sistemes lingüístics diferents del castellà, restringint en aquest terreny les manifestacions del pluralisme lingüístic de l'Estat espanyol protegit per la Constitució”.

Aquest esquema ha condicionat inexorablement el desplegament de tota la normativa posterior, ja que no només no s'ha modificat en essència, sinó que malgrat les enormes possibilitats tecnològiques creades a partir de la digitalització, s'ha mantingut i exacerbat, tot il·lustrant greument les possibilitats dels mitjans en llengües oficials i, en conseqüència, el desenvolupament d'un sector audiovisual fort en cada comunitat lingüística.

¹⁰ Aquest informe va ser emès per la professora Pons a petició de la Comissió Promotora de la ILP “Televisión Sin Fronteras” Boletín Oficial de las Cortes Generales. Congreso de los Diputados. Serie B: 8 de septiembre de 2010 Núm. 271-1.

En relació amb la titularitat i l'ús de l'espai radioelèctric, l'Estat va aprovar la [Llei 31/1987, de 18 de desembre, d'ordenació de les telecomunicacions \(BOE núm. 303, de 19 de desembre\)](#).¹¹ Aquesta llei respon, segons el seu preàmbul, a “la necessitat d'establir, per primera vegada a Espanya, un marc jurídic bàsic que contingui les línies mestres a les quals s'ha d'ajustar la prestació de les diverses modalitats de telecomunicació”. Efectivament, no hi ha hagut una norma explícita d'ordenació general però aquesta llei no estableix cap sistema nou sinó que consolida, explica i ordena l'existent. Així, segons el preàmbul, la pretensió reguladora de la norma s'emmarca dins una “política integrada del sector que assegurí la seva planificació, coordinació i desenvolupament harmònic”. La novetat rau, doncs, en la definició tècnica del domini públic radioelèctric, l'ordenament de la seua utilització i l'exclusió de determinats serveis d'aquest règim.

Doncs bé, com ja venia sent una realitat des de la dictadura, després recollida en la Constitució, hom regula les telecomunicacions com a serveis essencials de titularitat estatal reservats al sector públic i determina que l'ordenació de les telecomunicacions i qualsevol comunicació mitjançant cables i radiocomunicació és competència exclusiva de l'Estat, d'acord amb l'article 149.1.21 de la Constitució.

La llei distingeix el que són serveis portadors de les xarxes de telecomunicació i serveis de difusió, dins els quals es troba el servei de televisió i de ràdio. Els serveis de difusió, quan s'exploten en règim de gestió indirecta, requereixen, segons la llei, concessió administrativa. Els serveis de radiodifusió sonora d'ona curta i d'ona llarga només poden ser explotats directament per l'Estat o els seus ens públics. Els serveis de radiodifusió sonora per ona mitja podran ser explotats per gestió directa de l'Estat i també per gestió indirecta mitjançant concessió administrativa. La radiodifusió per freqüència modulada podrà ser explotada en règim directe per ens amb competències i, indirectament mitjançant concessió administrativa, per corporacions locals i per persones físiques o jurídiques.

És a dir, una estructura idèntica a la que ja existia. La diferència és que les concessions de serveis de radiodifusió per freqüència modulada les atorguen les comunitats autònomes i la resta, el Govern central. Finalment, la norma preveu un règim d'inspeccions, infraccions i sancions i recorda que la implantació dels serveis públics de televisió i radiodifusió s'ha d'efectuar sempre d'acord amb els plans tècnics nacionals aprovats pel Govern. Finalment, encarrega aquesta tasca, així com la competència d'inspecció i sanció, al Ministeri de Transports, Turisme i Comunicacions.

L'any següent de dictar-se aquesta Llei d'ordenació de les telecomunicacions, l'Estat va obrir-se a la possibilitat de perdre el monopoli de la televisió —que ja havia avançat en la llei anterior en la Llei d'ordenació de les comunicacions, tot preveient una gestió privada del servei de difusió televisiva— i es va aprovar la [Llei 10/1988, de 3 de maig televisions privades \(BOE núm. 108, de 5 de maig de 1988\)](#). Com la mateixa norma reconeix, va ser el Tribunal Constitucional, qui, cansat de frenar les demandes dels particulars que, a l'empara de l'article 20 CE, aspiraven a la lliure creació de mitjans, també audiovisuals, va propiciar el canvi legislatiu. El Tribunal Constitucional, en les sentències números 12, de 31 de març de 1982, i número 74, de 7 de desembre de 1982, i en les successives que anà dictant, sobretot en relació amb la televisió per cable, va declarar que l'anomenada “televisió privada” no estava constitucionalment impedida, que el dret a crear mitjans de difusió tenia rang constitucional i que la garantia subjectiva i objectiva d'aquest dret havia de ser l'orientació del servei públic de la ràdio i la televisió.

En definitiva, el legislador fa seves les consideracions de l'alt tribunal i assegura que la implantació de la gestió indirecta, si bé no és una exigència juridicoconstitucional, és una decisió política que es pot adoptar sempre que es respecten els principis de llibertat, igualtat i pluralisme. Els principis a què es referirà la llei són els ja establerts en l'Estatut de la ràdio i la televisió i, d'aquesta manera, la nova llei sobre televisió privada determina que l'activitat de les societats concessionàries de l'esmentada gestió indirecta s'ha d'inspirar en els principis expressats a l'article 4 de la Llei 4/1980, de 10 de gener, d'Estatut de la ràdio i la televisió, per tant, també allò ja comentat del respecte al pluralisme lingüístic.

11 Aquesta llei va ser derogada per la [Llei 32/2003, de 3 de novembre, general de telecomunicacions. \(BOE núm. 264, de 4 de novembre\)](#), que va transposar a l'ordenament jurídic espanyol el marc regulador de les comunicacions electròniques aprovat per la Unió Europea l'any 2002, aprofundint en els principis de lliure competència i mínima intervenció administrativa consagrats en la normativa anterior, i aquesta darrera va ser derogada per la vigent [Llei 9/2014, de 9 de maig, de telecomunicacions \(BOE núm. 114, de 10 de maig\)](#), que adapta a la normativa espanyola l'Agenda Digital per a Europa, tot introduint nous criteris de liberalització del sector, lliure competència, recuperació de la unitat de mercat i de reducció de càrregues burocràtiques per als operadors.

El model de televisió privada que s'estableix és, des del punt de vista geogràfic o territorial, de cobertura mixta, amb una cobertura estatal amb previsió de l'emissió de programes, amb una cobertura limitada a zones territorials que s'han de delimitar en un pla tècnic nacional. Com no podia ser de cap altra manera, el Pla tècnic nacional de la televisió privada és competència del Govern.

Pel que fa a la programació, la llei determina uns mínims: a) el 15% de producció pròpia del titular de la concessió; b) el 40% de producció originària en països integrants de la Unió Europea —llavors, la Comunitat Europea—, dins de la qual el 55% de la programació emesa ha de ser “en expressió originària espanyola”. En el cas de les pel·lícules, el 40% ha de ser de producció de la Unió Europea i dins d'aquesta, el 50%, almenys, en expressió originària espanyola. I per originària espanyola, segons la Sentència del Tribunal Constitucional 127/1994,¹² s'hi poden entendre totes les altres llengües oficials de l'espanyol. Malgrat la possibilitat, clarament expressada pel Tribunal Constitucional en aquesta sentència, les televisions privades no han implementat aquesta previsió i el Govern tampoc els ha exigint res en aquesta direcció, ni tan sols en la línia del que fa Televisión Española, emetre parcialment en les llengües oficials en les desconexions territorials.

Així, l'única previsió legislativa explícita d'emissions en llengua diferent de l'espanyol per a tot l'Estat la trobem en el [Reial Decret 409/1993, de 18 de març relatiu a la televisió per satèl·lit](#). El seu article 4.1 estableix que “es considerarà un servei de televisió d'àmbit nacional aquell que pugui cobrir la totalitat del territori nacional i ho faci amb qualsevol de les llengües oficials d'Espanya”.

Pel que fa a les televisions privades, el 26 d'agost de 1989 s'atorgaren les tres concessions que preveia aquesta llei a favor d'Antena 3 de Televisió, SA, de Gestevisión Telecinco, SA, i de Sogecable, SA. Les concessions tenien un termini de 10 anys renovables. L'any 2005, mitjançant la [Llei 10/2005, de 14 de juny, de mesures urgents per a l'impuls de la televisió digital terrestre, de liberalització de la televisió per cable i de foment del pluralisme \(BOE 142, de 15 de juny\)](#), que va suprimir el límit màxim de tres concessions privades, i el [Reial decret 946/2005, de 29 de juliol, pel qual s'aprova la incorporació d'un nou canal analògic de televisió al Pla tècnic nacional de la televisió privada \(BOE 181, de 30 de juliol\)](#), es va incorporar La Sexta i es va autoritzar Canal Plus a emetre en obert, el qual va passar a ser Quatre.

La [Llei 25/1994, de 12 de juliol, per la qual s'incorpora a l'ordenament jurídic espanyol la Directiva 89/552/CEE, sobre la coordinació de disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres relatives a l'exercici d'activitats de radiodifusió televisiva \(BOE 166, de 13-7-1994\)](#), permet la incorporació de la Directiva “Televisió Sense Fronteres” a l'Estat espanyol. En aquesta norma queda recollit que les entitats que presten directament o indirectament el servei públic de televisió han de reservar el 51% del temps d'emissió anual a la difusió d'obres europees i, dins aquest percentatge, més del 50% a l'emissió d'obres europees en “expressió originària en qualsevol llengua espanyola”. Aquesta expressió, molt semblant a la

¹² STC 127/1994, de 5 de maig (BOE núm. 129, de 31 de maig de 1994) ECLI:ES:TC:1994:127. La Llei del tercer canal va ser impugnada pel Govern de la Generalitat, el Parlament de Catalunya i el Parlament Basc, entre d'altres, per “impedir de fet la cooficialitat de les llengües pròpies de les comunitats autònomes i per excloure-les de l'elaboració del Plan Técnico Nacional. El TC diu que “el recurso se basa en una mera conjetura, ya que nada impide a los concesionarios emitir programas en lenguas españolas distintas al castellano o atender a las peculiaridades culturales de las nacionalidades y regiones. La previsión de zonas territoriales cuyos límites la Ley no fija no viola el pluralismo lingüístico constitucionalizado en el art. 3.3 de la Constitución. Los arts. 4.2, 5.1 y 5.2 c) de la Ley nada dicen sobre el idioma en que vaya a emitirse la programación territorial. Tampoco el art. 14 de la Ley, al fijar unas normas mínimas de programación, supone lesión alguna del pluralismo cultural y lingüístico de España; cuando los apartados 3º y 4º de este art. 14 establecen un porcentaje de programación ‘en expresión originaria española’ tal cláusula abarca, sin ningún género de dudas, la expresión en castellano y en cualquier otra lengua española. Y, por si esto no fuera evidente, el art. 3 de la Ley remite a los principios del art. 4 del Estatuto de la Radio y la Televisión entre los que se cuenta el respeto al pluralismo cultural y lingüístico que deberá informar la gestión del servicio por las sociedades concesionarias. Respete el Pla tècnic, la STC assevera: “las Comunidades Autónomas carecen de toda competencia respecto de la planificación técnica de la televisión (...) Este principio debe, sin embargo, verse excepcionado en lo que atañe a la letra c) del art. 5.2 en relación con el art. 4.2 de la Ley, preceptos referidos a la delimitación de las zonas territoriales inferiores a la nacional de producción y emisión de programas. El alcance espacial de las emisiones condiciona lógicamente el contenido cultural y lingüístico de las programaciones y no es un extremo estrictamente técnico e inocuo, desde la perspectiva de los derechos fundamentales implicados, para la naturaleza y características de la difusión por televisión y que pueda por ello venir acantonado en la competencia exclusiva del Estado sobre radiodifusión. Conviene así recordar que el propio Estatuto de la Radio y la Televisión, al cual se condiciona expresamente la asunción autonómica de competencias en el art. 16.1 del Estatuto de Autonomía de Cataluña, en su art. 4 c), menciona el respeto al pluralismo cultural y lingüístico de las nacionalidades y regiones entre los principios que deben inspirar la actividad de los medios de comunicación del Estado. Y no se alcanza a ver razón alguna por lo cual el respeto a esos mismos principios que el art. 3.3 de la Constitución reconoce como una riqueza del patrimonio cultural de España, no deba operar también para los medios de televisión privados”.

continguda en la Llei de les televisions privades, s'ha interpretat d'igual manera: hi caben totes les llengües però hom entén que ja s'hi dona compliment a aquesta exigència amb la utilització exclusiva del castellà.

A partir de 1999, l'entrada en escena de la tecnologia digital, va implicar, a més de l'apertura a un major nombre d'emissores de ràdio i de canals de televisió, una modificació important del marc competencial¹³ que va necessitar una gran implementació normativa. Es van haver d'aprovar el [Reial decret 1287/1999, de 23 de juliol, pel qual s'aprova el Pla tècnic nacional de la radiodifusió sonora digital terrestre](#), i l'[Ordre de 23 de juliol de 1999, per la qual s'aprova el reglament tècnic i de prestació del servei de radiodifusió sonora digital terrestre](#). En efecte, els serveis televisius i radiofònics digitals podien ser prestats tant per l'Administració de l'Estat —en l'àmbit estatal— com per l'autonòmica o la local en aquests àmbits. Igualment, hi cabia la possibilitat en tots els àmbits territorials, de gestió indirecta mitjançant concessió administrativa, la qual, s'atorgaria per l'Estat o per les comunitats autònomes en funció de l'àmbit de l'habilitació.

També aquell any es va aprovar [la Llei 22/1999, de 7 de juny, de modificació de la Llei 25/1994, de 12 de juliol, per la qual s'incorpora a l'ordenament jurídic espanyol la Directiva 89/552/CEE, sobre la coordinació de disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres, relatives a l'exercici d'activitats de radiodifusió televisiva](#). Aquesta llei incorpora a l'ordenament jurídic espanyol la Directiva 89/552/CEE (ja modificada per la Directiva 97/36/CE) i preveu, a l'exposició de motius, que les comunitats autònomes estan habilitades per a adoptar mesures actives de protecció de la seva llengua pròpia, a l'empara de l'article 3.1 de la Directiva en qüestió.

Una altra de les normes importants va ser la [Llei 10/2005, de 14 de juny, de mesures urgents per a l'impuls de la televisió digital terrestre de liberalització de la televisió per cable i de foment del pluralisme](#), abans esmentada. Aquesta norma va preparar la transició cap a la televisió i ràdio digitals i va permetre establir una sèrie de mesures urgents per a garantir el desplegament de nous canals i programes de televisió i ràdio en les diferents cobertures territorials. Aquesta norma contenia, en la disposició addicional tercera, un apartat dedicat al foment del plurilingüisme, que no ha tingut cap aplicació pràctica ni desplegament i segons el qual “El Govern impulsarà l'ús de les diferents llengües oficials de l'Estat a través dels canals adjudicats en les concessions per a la prestació del servei públic de Televisió Digital Terrestre en l'àmbit de les comunitats autònomes que les tinguin reconegudes pels seus respectius estatuts d'autonomia”.

Cal destacar, també, en tant que substitueix l'Estatut de Ràdio i Televisió i el deroga, la [Llei 17/2006, de 5 de juny, de la ràdio i la televisió de titularitat estatal](#). Ací s'hi determina, com a una de les obligacions que la Corporació RTVE ha de desplegar, en tant que servei públic, la de “Promoure la cohesió territorial, la pluralitat i la diversitat lingüística i cultural d'Espanya”. La norma estableix que la Corporació RTVE ha d'assegurar en la seva programació l'expressió de la pluralitat social, ideològica, política i cultural de la societat espanyola, fomentar la producció de continguts audiovisuals europeus i en llengües originàries espanyoles i promoure la creació digital i multimèdia, com a contribució al desenvolupament de les indústries culturals espanyoles i europees. S'hi preveu també que la corporació hagi d'editar i difondre canals radiofònics i de televisió de cobertura internacional que coadjuven a la projecció cap a l'exterior de les llengües i cultures espanyoles i a l'adequada atenció als ciutadans espanyols residents o desplaçats a l'estranger.

Com a curiositat, podem destacar també la [Llei 27/2007, de 23 d'octubre](#) (BOE núm.255 de 24 d'octubre), per la qual es reconeixen les llengües de signes espanyoles i es regulen els mitjans de suport per a la comunicació oral de les persones sordes, amb discapacitat auditiva, que fa referència, en l'exposició de motius, a la llengua de signes espanyola —i els seus orígens— i a la llengua de signes catalana. Aquesta llei parla de les llengües de signes en plural, tenint en compte la realitat lingüística del territori.

Creiem rellevant esmentar també en aquest treball, per la incidència que la dicotomia estatal-autonòmic té en la regulació lingüística dels mitjans audiovisuals, el [Reial Decret Llei 1/2009, de 23 de febrer, de mesures urgents en matèria de telecomunicacions](#), el qual recull, com a un dels seus objectius, garantir que

¹³ Punt quatre de la disposició addicional 44a de la [Llei 66/1997, de 30 de desembre, de mesures fiscals, administratives i de l'ordre social](#): “4. Les concessions per a la gestió indirecta dels serveis públics de radiodifusió i de televisió amb tecnologia digital terrestre per entitats privades, han de ser les que resultin tècnicament possibles, segons la disponibilitat de l'espectre radioelèctric i d'acord amb els plans tècnics per a la prestació dels serveis de radiodifusió i de televisió digital terrestre que aprovi el Govern. El seu atorgament l'ha de portar a terme l'Estat si el seu àmbit és estatal i les comunitats autònomes si és autonòmic o local”.

els canals televisius de la Corporación de Radio i Televisión Española que emeten en obert i de les societats concessionàries del servei públic de TDT en l'àmbit estatal tinguen una cobertura plena i arriben a tota la població, mitjançant la previsió de l'ús complementari de sistemes de satèl·lit, per a estendre-la a les zones del territori estatal on no hi haurà cobertura del servei de TDT. També preveu difondre via satèl·lit els canals de TDT d'àmbit inferior a l'Estat —per suplir la falta de cobertura—, però aquesta difusió s'haurà de limitar “a los ciudadanos residentes en el área geográfica correspondiente a cada una de las concesiones del servicio de televisión”, és a dir, que s'hi restringeix de forma expressa la possibilitat que una emissió autònoma arribi a una comunitat autònoma diferent via satèl·lit, tot mantenint el sistema de fraccionament autòmic previst en la Llei del tercer canal.

Aquest Reial decret llei de mesures urgents modifica també la Llei del tercer canal en el sentit de fixar uns determinats percentatges d'emissió en cada àmbit territorial per als prestadors públics. Així, en l'àmbit de cobertura estatal, l'Estat no podrà reservar o adjudicar als prestadors de titularitat pública més del 25% de l'espai radioelèctric disponible i, en l'autòmic i local, les comunitats autònomes no podran adjudicar als prestadors de titularitat pública més del 50% de l'espai radioelèctric disponible per al servei de televisió en l'àmbit autòmic, sempre d'acord amb el Pla tècnic nacional.

Del conjunt de normes analitzades fins ara resulta palès que en les normes estatals dedicades al servei televisiu o radiofònic aprovades des de la vigència de la Constitució (legislació bàsica sobre mitjans de comunicació) s'inclouen preceptes que recullen i expressen el principi de respecte i foment del plurilingüisme de l'article 3 de la Constitució. Hem vist també com fins i tot s'ha precisat pel Tribunal Constitucional que l'exigència derivada de la normativa europea de quotes de producció televisiva en llengua originària espanyola inclou també les altres llengües oficials (el català, el galleg i l'eusquera).

Tanmateix, no hem vist cap precepte destinat a assegurar el compliment d'aquesta previsió i el resultat pràctic, de sobra conegut, és que els serveis televisius i radiofònics d'àmbit estatal, de gestió pública o privada no han fet efectiva la promoció d'altres llengües de forma significativa ni han desplegat el mandat de protecció del plurilingüisme: les televisions i les ràdios estatals no emeten més que en castellà i són inexistents les emissions en llengua catalana, basca o gallega. Només en el cas de la ràdio i la televisió públiques estatals pertanyents a la corporació RTVE hi ha alguna desconexió territorial informativa, de curta durada i l'emissora Ràdio 4, que emet per a Catalunya en català.

D'altra part, hom constata també que l'estructura binària estat-comunitat autònoma no exclou la titularitat de tot l'espectre radioelèctric estatal en exclusiva per part de l'Estat, ans al contrari. L'espectre és sempre estatal i és l'Estat qui determina les concessions per a la gestió pública i privada d'àmbit estatal i, també, en l'àmbit autòmic, quin percentatge podrà explotar-se directament i quin no i sobre quina base de freqüències atorgades, sempre d'acord amb els plans tècnics que estatalment s'hi decideixen per part del Govern.¹⁴

5 Llei general de comunicació audiovisual

L'aprovació de la [Llei 7/2010, de 31 de març, general de la comunicació audiovisual \(BOE núm. 79, d'1 d'abril\)](#), vigent a hores d'ara, es du a terme en plena era digital forçada per la necessitat de transposar a la legislació espanyola la Directiva 2007/65/CE de serveis de comunicació audiovisual del Parlament Europeu i del Consell d'11 de desembre del 2007 i de donar cobertura legal homogènia als canvis competencials que, bé via plans tècnics, via aplicació de normativa de telecomunicacions, s'havien anat produint en el sector.

La llei regula la comunicació audiovisual de cobertura estatal i estableix les normes bàsiques en matèria audiovisual. La llei és, doncs, una norma bàsica en el sentit que l'article 149.1.21 atorga a aquest terme, tant per al sector privat com per al públic. L'àmbit d'aplicació és estatal i és d'aplicació a tots els prestadors de serveis de comunicació audiovisual establerts a l'Estat espanyol. Segons el preàmbul de la norma, “pretén compendiar la normativa vigent encara vàlida, actualitzar els aspectes que han sofert modificacions

¹⁴ Per al desplegament de la digitalització en l'Estat espanyol s'han anat aprovant diversos plans tècnics: Reial Decret 944/2005, de 29 de juliol; Reial Decret 365/2010, de 26 de març; Reial Decret 805/2014, de 19 de setembre, i Reial Decret 391/2019, de 21 de juny. En relació amb la radiodifusió: Reial Decret 1287/1999, de 23 de juliol (BOE núm. 177, de 26 de juliol de 1999); el Reial Decret 802/2011, de 10 de juny (BOE núm. 153, de 28 de juny de 2011) i el Reial Decret 391/2019, de 21 de juny (BOE núm. 151, de 25 de juny de 2019).

importants i regular les noves situacions que no tenen marc legal. I tot això amb la missió de donar seguretat jurídica a la indústria i possibilitar la creació de grups empresarials audiovisuals amb capacitat de competir al mercat europeu i l'obertura regulada de nous models de negoci com són la TDT de pagament, l'alta definició i la TV en mobilitat; i fer-ho garantint també el pluralisme i la protecció dels drets ciutadans”.

La Llei 7/2010, estableix, en relació amb la liberalització del sector audiovisual, una diferència de règim entre els serveis audiovisuals que no requereixen d'ones hertzianes (televisió per satèl·lit, per exemple, o per cable), que són serveis liberalitzats i per als quals només hi cal una comunicació prèvia d'inici d'activitat davant l'òrgan competent del Ministeri i aquells altres sotmesos a llicència, que es corresponen amb els que havien estat concessionaris públics.

És important també destacar que els serveis de comunicació audiovisual es consideren “serveis d'interès general”. El concepte “servei públic” només s'aplicarà als mitjans de titularitat pública —obligació correlativa al seu finançament públic—, ja que els privats no tindran aquesta consideració i no estan obligats als continguts i principis rectors de servei públic. L'article 22.1 estableix que “els serveis de comunicació audiovisual radiofònics, televisius, i connexos i interactius són serveis d'interès general que es presten en l'exercici del dret a la lliure expressió d'idees, del dret a comunicar i rebre informació, del dret a la participació en la vida política i social i del dret a la llibertat d'empresa i dins del foment de la igualtat, la pluralitat i els valors democràtics”.

La nova llei és més extensa i més detallada pel que fa als drets i garanties que cap altra llei anterior de mitjans audiovisuals i dedica el capítol I del títol II a enunciar, com un dret dels ciutadans, el de “rebre comunicació audiovisual en condicions de pluralisme cultural i lingüístic —cosa que implica la protecció de les obres audiovisuals europees i espanyoles en les seves diferents llengües—, així com a exigir davant les autoritats l'adequació dels continguts a l'ordenament constitucional vigent”.

Tot seguit, desplegant el dret a rebre una comunicació audiovisual plural, l'article 4.1 de la Llei concreta el contingut d'aquest “pluralisme”, el qual es refereix a la titularitat dels mitjans (públics, comercials i comunitaris), al seu tarannà i representativitat (pluralisme polític i social), a les fonts de la informació (radiofòniques, televisives, per internet, etc.) i a les fonts dels continguts, als diferents àmbits de cobertura, gèneres i interessos de la societat, tot destacant que aquest pluralisme és especialment exigible quan es tracta de prestadors públics.

Per completar totes les vessants del pluralisme, la llei també parla del pluralisme lingüístic i afegeix, el legislador, a l'article 4 l'obligació dels operadors de serveis de comunicació audiovisual de promoure el coneixement i la difusió de les llengües oficials a l'Estat i de les seves expressions culturals i, en particular, l'obligació dels operadors de titularitat pública de contribuir a la promoció de la indústria cultural i a les creacions audiovisuals de les diferents llengües i cultures existents a l'Estat.

I més encara, la llei aprofundeix i regula de forma específica i aparentment inequívoca la diversitat cultural i lingüística com un dret el contingut del qual desplega l'article 5 de la llei:

“Article 5. El dret a la diversitat cultural i lingüística.

1. Totes les persones tenen el dret que la comunicació audiovisual inclogui una programació en obert que reflecteixi la diversitat cultural i lingüística de la ciutadania. Les comunitats autònomes amb llengua pròpia poden aprovar normes addicionals per als serveis de comunicació audiovisual del seu àmbit competencial amb la finalitat de promoure la producció audiovisual en la seva llengua pròpia.”

Com a mesures per a garantir “l'efectivitat d'aquest dret” s'estableixen les següents:

“2. Per a l'efectivitat d'aquest dret, els prestadors del servei de comunicació televisiva de cobertura estatal o autonòmica han de reservar a obres europees el 51% del temps d'emissió anual de cada canal o conjunt de canals d'un mateix prestador amb exclusió del temps dedicat a informacions, manifestacions esportives, jocs, publicitat, serveis de teletext i televenda. Al seu torn, el 50% d'aquesta quota queda reservat per a obres europees en qualsevol de les llengües espanyoles.

En tot cas, el 10% del total d'emissió està reservat a productors independents del prestador de servei i la

meitat d'aquest 10% ha d'haver estat produïda els últims cinc anys. Els prestadors d'un catàleg de programes han de reservar a obres europees el 30% del catàleg. D'aquesta reserva la meitat ho ha de ser en alguna de les llengües oficials d'Espanya.

3. Els prestadors del servei de comunicació audiovisual televisiva de cobertura estatal o autonòmica han de contribuir anualment al finançament anticipat de la producció europea de pel·lícules cinematogràfiques, pel·lícules i sèries per a televisió, així com documentals i pel·lícules i sèries d'animació, amb el 5% dels ingressos meritats en l'exercici anterior conforme al seu compte d'exploració, corresponents als canals en els quals emeten aquests productes audiovisuals amb una antiguitat menor a set anys des de la seva data de producció. Per als prestadors de serveis de comunicació audiovisual de titularitat pública de cobertura estatal o autonòmica aquesta obligació és del 6%. [...]

Així mateix, els prestadors de serveis de comunicació audiovisual han de dedicar com a mínim un 40%, i el 25% en el cas dels prestadors de serveis de comunicació audiovisual de titularitat pública del total de la seva respectiva obligació de finançament a pel·lícules, sèries o mini sèries per a televisió. Dins d'aquests percentatges, els prestadors de serveis de comunicació audiovisual de titularitat pública han de dedicar un mínim del 50% a pel·lícules o mini sèries per a televisió. Els prestadors de serveis de comunicació audiovisual l'obligació d'inversió dels quals sigui derivada de l'emissió, en exclusiva o en un percentatge superior al 70% del seu temps total d'emissió anual, d'un únic tipus de continguts, on aquests són pel·lícules cinematogràfiques, sèries de televisió, produccions d'animació o documentals, poden materialitzar-la invertint únicament en aquest tipus de continguts sempre que es materialitzin en suport fotoquímic o en suport digital d'alta definició. En tot cas, el 60 % del finançament conjunt previst en aquest article s'ha de destinar a la producció en alguna de les llengües oficials d'Espanya. [...]"

Tanmateix, com ja ocorria abans de l'aprovació d'aquesta llei i durant la vigència de les altres que hi imposaven percentatges diferents d'obres en expressió originària en llengües espanyoles, l'obligatorietat de les quotes d'emissió o els percentatges d'inversió en "alguna de les llengües oficials d'Espanya" no s'ha traduït en una major presència d'aquestes als mitjans estatals. La regulació específica del dret a la comunicació audiovisual plurilingüe no ha servit per garantir aquest dret, ja que, d'una part, es considera satisfeta l'exigència amb la presència de la llengua castellana o espanyola —que és indubtablement una de les llengües oficials d'Espanya i, de l'altra, no hi ha hagut cap plasmació concreta del pluralisme lingüístic a través dels mitjans estatals siguin públics o privats.

L'òrgan encarregat de vetllar pel compliment de la Llei de comunicació audiovisual, el Consell Estatal de Mitjans Audiovisuals, previst per l'article 45 com a autoritat independent supervisora i reguladora de l'activitat dels mitjans de titularitat de l'Estat, amb potestat sancionadora atribuïda, va ser creat com a ens autònom, però poc després va ser absorbit per la Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (CNMC). Aquest organisme només fa seguiment del compliment de la diversitat lingüística respecte als mitjans estatals públics, és a dir, els pertanyents a la Corporació RTVE, la qual cosa ja denota que la garantia del pluralisme lingüístic no s'exigeix als mitjans privats.

Doncs bé, la CNMC entén correcte i ajustat a dret el fet que no hi haja cap emissió estatal en llengües diferents del castellà i només estudia l'ús d'aquestes llengües en les emissions "territorialitzades" del gestor públic de televisió, és a dir, en les desconexions territorials dels diversos centres emissors de la Corporació RTVE.

Així, l'únic paràmetre que mesura la Comissió per a verificar el compliment o incompliment dels drets consagrats en la norma és el de les hores en llengües oficials emeses des dels centres territorials en relació amb el conjunt d'hores emeses per aquests centres.

Així, en l'últim informe¹⁵ s'hi diu que "[...] únicamente Cataluña, Galicia e Islas Baleares han realizado la totalidad de sus emisiones territoriales, tanto en televisión como en radio, en su lengua propia. En el caso de Cataluña, además de emitirse los informativos regionales en catalán, la CRTVE realiza desconexiones autonómicas y emite otro tipo de contenidos en lengua catalana, de ahí la importante diferencia en las horas de emisión respecto al resto de Comunidades. Dicha producción regional supuso, en 2015, un total de 479 horas y en, 2016, 433. De igual manera, la diferencia de horas emitidas en catalán por RNE, responde a la existencia de una emisora con contenido exclusivo en esa lengua. El resto de comunidades, Navarra, País

15 [Informe sobre el cumplimiento de las obligaciones de servicio público ...](#) (2018).

Vasco y Valencia, tienen un nivel de uso de la lengua cooficial poco significativa". I sí, poc significativa és l'emissió en llengua pròpia feta per la CRTVE en Euskadi, Navarra o País Valencià, inferior al 8% de l'emissió territorial, és a dir, pràcticament nul·la si comptem el conjunt de les emissions.

Segons aquest peculiar criteri, l'únic incompliment en matèria de diversitat lingüística detectat per la Comissió és en relació amb l'emissió de contingut infantil de forma dual en llengües oficials, quan s'assegura que hi han hagut emissions de programació infantil en anglès, però no en les altres llengües espanyoles: "[...] cabe significar la ausencia total de este tipo de contenidos (infantil en formato dual) en los ejercicios 2015 y 2016. Por tanto, si bien se puede afirmar que la CRTVE ha dado cumplimiento óptimo a la obligación de emitir contenidos en inglés, no se puede sostener lo mismo en relación con las lenguas cooficiales en España, dado que no ha emitido ningún contenido en ambos ejercicios. Por ello, esta Comisión debe insistir en la obligación de la CRTVE de fomentar la emisión de estos contenidos infantiles y juveniles en otras lenguas del Estado de cara a dar cumplimiento a esta obligación impuesta por el legislador".

Per acabar amb el comentari de la Llei general de comunicació audiovisual als efectes d'aquest treball —l'anàlisi completa de la llei excediria notablement la pretensió d'aquest resum—, cal destacar la referència que conté en relació amb les emissions transfrontereres i la lliure recepció d'emissions comunitàries. Tal com més endavant tindrem ocasió de comentar, aquesta norma no ha recollit els principis europeus de lliure comunicació ni els compromisos concrets adquirits per l'Estat amb la ratificació de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries en relació amb les llengües protegides i és més fàcil intercanviar o rebre programes televisius i radiofònics d'altres estats que d'una altra comunitat autònoma.

En efecte, l'article 38 de la llei, per aplicació del Conveni europeu de televisió transfronterera¹⁶ i la Directiva de serveis de comunicació audiovisual,¹⁷ recull aquest dret i estableix que es garantirà la lliure recepció en tot el territori espanyol dels serveis audiovisuals d'altres estats europeus, sempre que no interfereixen tècnicament en les emissions dels prestadors establerts sota jurisdicció espanyola, la qual, només podrà ser limitada per raons d'ordre, seguretat o salut públiques, o per protegir els consumidors.

La lliure recepció queda, però, notablement restringida en parlar d'emissions autonòmiques dins l'Estat espanyol. En efecte, la Llei general de comunicació audiovisual preveu, a l'article 40.3, la possibilitat d'intercanvis d'emissions televisives o radiofòniques dins l'Estat, però d'una forma més limitada que respecte a les emissions europees: només és possible des d'un àmbit autonòmic cap a un altre, és a dir, no està previst que una emissió autonòmica s'emeti en tot l'Estat; no s'esmenta la possibilitat d'intercanvis o d'emissions extraterritorials entre prestadors privats, s'ha de referir a un servei públic, el servei ha de ser de comunicació audiovisual per ones hertzianes terrestres —ja hem vist com s'hi havia limitat prèviament l'emissió per satèl·lit—, les comunitats han de ser limítrofes, —de tal manera que, per exemple, Múrcia on hi ha la zona catalanoparlant d'El Carxe no podria intercanviar amb Catalunya—, han de tenir afinitats lingüístiques i culturals, ha d'existir un acord explícit amb forma de conveni entre els titulars de l'emissió i, finalment, ha d'haver-hi reciprocitat, de tal manera que, s'haurien d'intercanviar simultàniament emissions entre dues comunitats autònomes, no permetent la llei —en principi i segons la literalitat de l'article— que una comunitat fora només emissora i l'altra, només receptora.

No hi ha cap motiu legal, ni estatal ni comunitari, excepte el d'impedir la lliure emissió d'emissions autonòmiques fora dels seus respectius territoris i mantenir el fraccionament comunicatiu de les comunitats lingüístiques, per a imposar tantes restriccions. Sobretot quan, en l'àmbit transfronterer les úniques limitacions són les derivades de raons tècniques, d'ordre públic o de respecte als drets dels consumidors.

La redacció d'aquest article 40.3 és hereva —i pràcticament idèntica— de la Disposició addicional setena¹⁸ que es va incorporar a la Llei 48/1983 reguladora del tercer canal de televisió mitjançant la Llei 55/1999, de

16 [Conveni europeu de televisió transfronterera](#), fet a Estrasburg el 5 de maig de 1989; ratificació per instrument de 19 de gener de 1998; entrada en vigor general l'1 de maig de 1993, per al Regne d'Espanya l'1 de juny de 1998.

17 [Directiva 89/552/CCE, del Consell, de 3 d'octubre, sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives relatives a l'exercici d'activitats de radiodifusió televisiva, actualment, després de diverses modificacions Directiva 2010/13 UE, del Parlament Europeu i del Consell, de 10 de març de 2010 sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives relatives a la prestació de serveis de comunicació audiovisual.](#)

18 Disposició addicional setena: "Las Comunidades Autónomas podrán celebrar convenios de colaboración para permitir la emisión de uno o varios programas de su televisión autonómica en el ámbito geográfico de otras, siempre que los espacios radioeléctricos

26 de desembre, la qual preveia igualment la possibilitat de concloure convenis de col·laboració entre les comunitats autònomes per a permetre l'emissió d'un o més programes de la seua televisió autonòmica en l'àmbit geogràfic d'unes altres, sempre que els espais radioelèctrics corresponents als seus àmbits territorials fossen limítrofs i amb l'atorgament previ de freqüències assignades pel Ministeri de Foment.

Ni la redacció de 1999 ni la de 2010 satisfan les necessitats comunicatives existents entre les comunitats autònomes i la previsió de convenis entre comunitats autònomes ha comportat greus problemes d'aplicació i una enorme inseguretats jurídica. El sistema no és útil ni eficaç i sobretot és totalment insuficient per a garantir els objectius d'intercomunicació entre els territoris autonòmics que comparteixen una mateixa llengua.

6 Carta europea per a les llengües regionals o minoritàries

La Carta europea per a les llengües regionals o minoritàries, la CELROM, feta en Estrasburg el 5 de novembre de 1992 i ratificada per l'Estat espanyol l'1 d'agost de 2001,¹⁹ conté una sèrie de compromisos en relació amb els mitjans de comunicació i les llengües que s'hi protegeixen²⁰ que han estat voluntàriament assumits per l'Estat mitjançant l'adopció i ratificació de l'instrument.

Espanya va declarar, en relació amb les llengües protegides dins el seu àmbit i els compromisos adquirits, que s'entenen per llengües regionals o minoritàries, "les llengües reconegudes com a oficials als estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, Valenciana i Navarra. També, als mateixos efectes, que s'entenen per llengües regionals o minoritàries les que els estatuts d'autonomia protegeixen i emparen en els territoris on tradicionalment es parlen". A les del primer grup, se'ls atorga el màxim nivell de protecció segons la Carta; a les del segon, totes aquelles disposicions de la part III de la Carta que puguen raonablement aplicar-se en consonància amb els objectius i principis establerts a l'article 7.

Per la seua part, els objectius i principis més significatius de l'article 7 són "a) el reconeixement de les llengües regionals o minoritàries com a expressió de la riquesa cultural; b) el respecte de l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, de manera que les divisions administratives [...] no constitueixin cap obstacle; c) la necessitat d'una acció decidida de promoció de les llengües regionals o minoritàries a fi de protegir-les".

La Carta dedica als mitjans de comunicació l'article 11. En el primer paràgraf d'aquest article conté unes determinades obligacions o compromisos dels estats signants en relació amb la creació de mitjans en les llengües protegides. Així, el primer apartat d'aquest paràgraf regula el compromís de les parts envers els parlants de les llengües regionals o minoritàries protegides, de garantir la creació, en els territoris d'ús d'aquestes llengües, d'almenys una emissora de ràdio i una cadena de televisió que acompleisca la missió de servei públic (apartat 1.a). En relació amb les ràdios i televisions privades o comercials (apartats 1.b i c), el compromís no és de garantia de creació, sinó de foment i facilitació. Finalment, l'apartat d) estableix el foment de la producció i la difusió d'obres àudio i audiovisuals en les llengües protegides, l'apartat f) la previsió financera de suport a les produccions audiovisuals i el g) a la formació de professionals de la comunicació en les llengües regionals o minoritàries protegides.

El segon apartat de l'article 11 recull una sèrie de previsions inspirades en la normativa europea sobre llibertat de circulació de la informació, la comunicació i els serveis audiovisuals²¹ i dirigides a la rendibilització extraterritorial, dins del mercat global i hiper competitiu, de les emissions televisives i radiofòniques en llengües protegides, les quals, per la seua pròpia naturalesa i àmbit tenen enormes dificultats per a ser creades i sobretot, per a competir amb les emissions públiques o privades d'àmbits superiors. La Carta compromet les parts a garantir la llibertat de recepció directa de les emissions de ràdio i de televisió dels països veïns

correspondientes a sus ámbitos territoriales sean colindantes y que utilicen las frecuencias que tengan asignadas por el Ministerio de Fomento".

19 Instrument de ratificació publicat en el BOE núm. 222, de 15 de setembre de 2001.

20 Segons la CELROM, i d'acord amb la definició continguda el seu article 1, es consideren llengües regionals o minoritàries aquelles que es parlen tradicionalment en el territori d'un Estat per nacionalitats d'aquest Estat, les quals constitueixen un grup numèricament inferior a la resta de la població de l'Estat.

21 Conveni Europeu sobre la televisió transfronterera de maig de 1993 i Directiva europea de televisió sense fronteres, de 3 d'octubre de 1989.

en una llengua usada en una forma idèntica o pròxima d'una llengua regional o minoritària, i a no oposar-se a la retransmissió d'emissions de ràdio i de televisió dels països veïns en aquesta llengua. Segons aquest apartat, “L'exercici de les llibertats esmentades més amunt, que comporten deures i responsabilitats, pot ser sotmès a certes formalitats, condicions, restriccions o sancions previstes per la llei, que constitueixen mesures necessàries, en una societat democràtica, per a la seguretat nacional, per a la integritat territorial o per a la seguretat pública, per a la defensa de l'ordre i per a la prevenció de la delinqüència, per a la protecció de la salut o de la moral, per a la protecció de la reputació o dels drets d'altri, per impedir la divulgació d'informacions confidencials, o per garantir l'autoritat i la imparcialitat del poder judicial”.

En sentit contrari hauríem d'interpretar que, si no hi haguessin aquestes circumstàncies d'ordre públic, la lliure recepció d'emissions d'altres estats i comunitats autònomes no hauria de ser limitada o restringida per les autoritats. Aquest precepte estableix sense cap mena d'ambigüitat un compromís per part dels signants de la Carta envers els parlants de garantir la “recepció directa” de les emissions de ràdio i televisió dels països veïns que estiguin fetes en una llengua parlada “de manera idèntica o semblant a una llengua regional o minoritària”, i configura, en l'àmbit europeu, un correlatiu “dret a la recepció directa de les emissions de ràdio i televisió fetes en llengua regional o minoritària protegida”, amb independència de l'Estat emissor.

Segons han assenyalat els organismes del Consell d'Europa encarregats de la vigilància del compliment de la Carta, aquest mandat implica no sols eliminar obstacles, sinó també adoptar mesures positives dirigides a garantir la llibertat de recepció directa de les emissions de televisió entre territoris veïns on es fa servir una llengua regional o minoritària en una forma idèntica o pròxima. No s'exigeix que la llengua en què estigui feta l'emissió sigui la pròpia llengua protegida per la Carta, és a dir, la que tinga la consideració de minoritària o regional d'acord amb les seves definicions, sinó simplement que estiga parlada de manera idèntica o semblant, precisament per evitar el formalisme que comporta la multiplicitat de noms, moltes vegades diferents, que s'atribueixen a una mateixa llengua.

El fonament d'aquest dret a la recepció directa d'una emissió feta en una llengua parlada de forma igual o semblant a la llengua regional i que pot venir fins i tot d'un altre estat, és, com estableix l'article 7 de la Carta, “el respecte de l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, de manera que assegurin que les divisions administratives ja existents o noves no constitueixen cap obstacle a la promoció d'aquesta llengua regional o minoritària”. Evidentment, les fronteres administratives europees (tant les fronteres entre estats com les fronteres entre regions d'un mateix o diversos estats) no coincideixen amb les àrees o comunitats lingüístiques, de manera que el continent està dividit en regions lingüístiques diferents de les regions administratives.

Aquesta situació és paradigmàtica a l'Estat espanyol on, precisament perquè són els estatuts d'autonomia els encarregats de determinar les llengües oficials, s'ha tendit a identificar automàticament una llengua oficial amb una comunitat autònoma i no s'ha tingut en compte el fet que, la majoria dels les llengües eren compartides per més d'una comunitat autònoma i conformaven una comunitat lingüística que s'estén també més enllà dels límits territorials de l'Estat. Les competències en matèria de mitjans de comunicació de les comunitats autònomes també han estat atorgades sense tenir en compte aquesta situació, de tal forma que les emissions televisives i radiofòniques en llengües oficials diferents del castellà han estat previstes legalment només per a la comunitat autònoma que les ha creat, no per a la comunitat lingüística a la qual pertany.

La ratificació de la Carta hauria d'haver incidit en la superació d'aquesta visió fragmentada i, com ella mateixa enuncia a l'article 7, en el respecte a “l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, de manera que assegurin que les divisions administratives ja existents o noves no constitueixen cap obstacle a la promoció d'aquesta llengua regional o minoritària”.

Desgraciadament no ha estat així i la legislació estatal dictada una volta ratificada la Carta, fonamentalment la Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual, no ha modificat l'estructura dicotòmica d'Estat-comunitats autònomes, ni ha propiciat cap altre instrument per als intercanvis entre comunitats autònomes que el ja comentat del sistema de convenis regulat al seu article 40. D'altra banda, la invocació a la Carta tampoc ha servit en els conflictes ja generats per a evitar mesures sancionadores i ordres administratives de cessament d'emissions que exedisquen el seu títol habilitant per raons de promoció lingüística d'una mateixa llengua

parlada en un altre territori ja que els jutjats i tribunals de l'Estat no l'estan aplicant i consideren que, en tot cas, hauria d'inspirar un canvi legislatiu del dret intern.

7 Competències i mitjans autonòmics

En repassar la legislació estatal sobre mitjans de comunicació audiovisual, hem pogut constatar que, malgrat la reiterada enunciació del principi de protecció i defensa del pluralisme lingüístic en totes les lleis aprovades i després fins i tot de la consagració del dret a la comunicació plurilingüe en la vigent Llei general de comunicació audiovisual, l'Estat no ha exigint a cap operador radiofònic o televisiu, públic o privat, l'efectiva implementació d'aquest dret i no hi ha, en les emissions televisives i radiofòniques de l'Estat, ni pluralitat lingüística ni tan sols subtítolació o emissions duals en llengües diferents del castellà, tret de les emissions territorials de la Corporació de RTVE, les quals, malgrat usar-se en percentatges variats, català, gallec o eusquera, no satisfan, en absolut, aquest principi.

Com tot allò que té a veure amb el plurilingüisme, l'Estat deriva a les comunitats autònomes aquesta tasca i la seua intervenció general sol limitar-se a garantir, exigir o imposar la presència del castellà en determinats àmbits —el cas dels usos oficials i administratius, l'àmbit judicial, els registres, la senyalització, etc.— sense perjudici que en algun d'aquests s'hi articulen també estatalment alguns instruments de pluralisme lingüístic, com ara les traduccions oficials de les disposicions legals més importants i les versions BOE o les pàgines web ministerials en diverses versions idiomàtiques.²²

Ni tan sols la ratificació de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries que imposa a l'Estat determinades obligacions envers les llengües protegides ha modificat aquesta situació, i tot, o gairebé tot, queda en mans de les comunitats autònomes, les quals, en funció de l'estatut jurídic que han conferit a les seues llengües pròpies —oficialitat, reconeixement o no res— han anat determinant el mapa lingüístic i comunicatiu de l'Estat. És a dir, sense l'existència de la normativa autonòmica i dels mitjans creats a la seua empara, les ràdios i les televisions de l'Estat espanyol serien pràcticament monolingües en castellà i el pluralisme lingüístic constitucional, una expressió buida de contingut.

D'acord amb el règim de competències establert en la Constitució, les comunitats autònomes tenen competència per a desplegar la legislació bàsica estatal sobre mitjans de comunicació mitjançant les funcions legislativa i executiva i és, per tant, una competència compartida. L'Estat es reserva la competència per a dictar la normativa bàsica.

Com hem vist també, l'Estat té, així mateix, competència en matèria de telecomunicacions, d'organització de l'espectre radioelèctric i atribució de freqüències, però assumeix funcions executives mitjançant l'aprovació dels plans tècnics nacionals de difusió radiofònica, televisiva i digital. D'altra banda, també actua, en relació amb els mitjans públics, com a explotador directe dels serveis de difusió televisiva i radiofònica d'àmbit estatal. Totes aquestes atribucions i competències, en part normatives, en part, tècniques i executives, afecten el sistema competencial, tot esborrant els límits d'unes competències que cada dia estan més barrejades entre l'Estat i les comunitats autònomes.²³

Però tot i el debat jurídic que pot generar la qüestió de la individualització i definició de les competències, una cosa és clara, són les comunitats autònomes les que estan fent efectiu, en major o menor grau, el dret del plurilingüisme informatiu o més en concret el dret dels habitants de territoris en els que hi ha una llengua pròpia, diferent de la castellana, puguem rebre informació en la dita llengua.

Una de les primeres qüestions jurídiques a comentar és que les televisions autonòmiques no han estat creades, com podria semblar, gràcies només a l'aprovació de la Llei 46/1983, de 26 de desembre (BOE núm. 4, de 5 de gener de 1984), reguladora del Tercer Canal de Televisió, com a concessionàries estatals,

²² Solen incloure versions en català i en valencià del mateix text, document, formulari, etc. desconexant els principis filològics de la unitat de la llengua, la reiteradíssima jurisprudència i fins i tot l'opinió de les entitats que tenen legalment encarregada la tasca de normativització lingüística, l'IEC i l'AVL.

²³ Veure, en aquest sentit, la brillant exposició de la divisió competencial entre l'Estat i les comunitats autònomes exposada per Mercè Corretja i Torrens a l'article "Els mitjans audiovisuals de Catalunya i el dret a la diversitat cultural i lingüística", publicat dins *Els reptes dels mitjans audiovisuals en llengua catalana: Taula rodona* (2015), obra, publicada per l'Institut d'Estudis Autonòmics de la Generalitat de Catalunya, que recull les intervencions de la taula rodona que va tenir lloc a Barcelona el 26 de novembre de 2014.

sinó principalment en virtut de la voluntat expressada per les comunitats autònomes, d'atribuir-se totes les competències possibles en matèria de creació i sosteniment de mitjans propis, i per tant, en exercici de la competència autonòmica sobre mitjans de comunicació social que podien assumir els diferents estatuts d'autonomia que anaren configurant-se a l'Estat.

En efecte, [l'Estatut d'Autonomia del País Basc, aprovat per Llei Orgànica 3/79, de 18 de desembre de 1979](#), molt anterior a la Llei del Tercer Canal de Televisió, de 1983 i anterior també a la Llei 4/1980 d'Estatut de Ràdio i Televisió que preveia un canal regional de titularitat estatal, s'afanyà en assumir per al seu territori totes les competències en matèria de mitjans de comunicació que no són estrictament estatals i per tant, li podien pertocar: desenvolupament legislatiu, execució coordinada de la normativa estatal i, en l'àmbit del País Basc, la possibilitat de crear i mantenir la seua televisió pròpia, així com ràdio, premsa i tots aquells mitjans que es puguin considerar de comunicació social.

En termes molt pareguts s'expressaren molts estatuts d'autonomia, tingueren o no llengües pròpies reconegudes en els seus texts: el català ([Estatut d'Autonomia de Catalunya, aprovat per Llei Orgànica 4/1979, de 18 de desembre](#)), el galleg ([Estatut de Galícia, aprovat per Llei Orgànica 1/1981, de 6 d'abril](#)), l'andalús, el valencià ([Estatut d'autonomia valencià aprovat per Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol](#)), el canari, [la Llei Orgànica 13/1982, de 10 d'agost, de reintegració i Millora del Règim Foral de Navarra](#) l'Estatut balear, ([Estatut de les Illes Balears, aprovat per Llei Orgànica 2/1983, de 25 de febrer](#)), i el de la Comunitat de Madrid. La resta d'Estatuts va recollir simplement la competència de desplegament de la normativa bàsica estatal o l'exercici de les competències derivades de la Llei Reguladora de l'Estatut Jurídic de Ràdio i Televisió.²⁴

Ara bé, tot i aquesta assumpció competencial, la major part dels legisladors autonòmics, tret dels bascos que ja havien previst la creació de mitjans autonòmics independents de l'Estat, semblaven pensar més en la concessió d'un canal de televisió estatal (en consonància amb el que preveia la Llei 4/1980 d'Estatut de ràdio i televisió en el seu article 2.2) que en la creació d'un de titularitat pròpia, ja que molts d'ells van incorporar en els seus textos disposicions transitòries en les quals es preveia, en relació amb la televisió, que l'Estat els atorgaria, en règim de concessió, com deia l'Estatut valencià, "la utilització d'un tercer canal de titularitat estatal, el qual haurà de ser creat específicament per a l'emissió en el seu territori, en els termes que preveja la concessió citada".²⁵

Amb expressions i forma gairebé idèntiques es redactaren els estatus de les comunitats autònomes d'Aragó, Catalunya, Madrid, Galícia i Navarra.²⁶ Aquesta regulació, però, si bé es considera una autolimitació innecessària, s'ha interpretat majoritàriament per la doctrina en el sentit que aquests estatuts recullen dues vies possibles per a concretar les televisions autonòmiques, una, mitjançant la concessió estatal, l'altra, mitjançant la creació de televisions pròpies.²⁷

El temps, però, ha aclarit la qüestió competencial i les comunitats autònomes van anar creant els seus mitjans propis, ja que, evidentment, la televisió i la ràdio són instruments molt útils per a la normalització lingüística, la vertebració territorial i social de les comunitats i, també, l'enfortiment o, en el seu cas, la creació d'una identitat nacional —o regional— diferenciada i la cohesió social.

Així, Euskadi va aprovar la [Llei 5/1982, de 20 de maig, de creació de l'ens públic ràdio televisió basca](#), tot desplegant la normativa bàsica establerta mitjançant la Llei 4/1980, de 10 de gener, d'Estatut de ràdio i televisió; Catalunya va aprovar la [Llei 10/1983, de 30 de maig, de creació de l'ens públic Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i de regulació dels serveis de radiodifusió i televisió de la Generalitat de Catalunya](#); Galícia la [Llei 9/1984, d'11 de juliol, que estableix la creació de la companyia Ràdio-Televisió](#)

24 Astúries, Cantàbria, Múrcia i Castella la Manxa, Castella Lleó, Extremadura, Aragó, La Rioja van assumir la competència de desplegament legislatiu i execució de premsa, televisió i altres mitjans de comunicació social no per la via de la reforma estatutària, sinó en virtut d'una llei estatal. En efecte, aquestes comunitats, que havien accedit a l'autonomia ex article 143 CE, han augmentat el sostre competencial en matèria de mitjans de comunicació per l'aprovació de la Llei orgànica 9/92, de 23 de desembre, de transferència de competències a comunitats autònomes que van accedir a l'autonomia per la via de l'article 143 de la Constitució. Altres com Canàries i País Valencià assumiren aquesta competència d'entrada, tot i haver emprat el 143.

25 Disposició transitòria sisena de l'Estatut valencià, per exemple.

26 Estatuts d'autonomia d'Aragó (disposició transitòria 14a), Catalunya (transitòria 8a), Galícia (transitòria 6a), Madrid (transitòria 5a) i Navarra (transitòria 7a).

27 Vegeu Chinchilla (1987: 61-90).

[de Galícia](#); el País Valencià la [Llei 7/1984, de 4 de juliol, de creació de l'entitat Radiotelevisió Valenciana i regulació dels serveis de radiodifusió i televisió de la Generalitat Valenciana](#), i les Illes Balears la [Llei 7/1985, de 22 de maig, de creació de la Companyia de Ràdio i Televisió de les Illes Balears](#).

Ara bé, el tractament envers la llengua pròpia que realitza cadascuna d'aquestes normes i la manera en què les lleis de creació d'ens públics de comunicació televisiva i radiofònica la regulen depèn, sobretot, del contingut de l'oficialitat que els seus respectius estatuts han atorgat a la llengua pròpia i, també, de les prescripcions respecte als mitjans de comunicació i el foment de l'ús de la llengua que han recollit les seues lleis de normalització lingüística, a les quals, habitualment, remetent les lleis de creació de mitjans audiovisuals, tot destacant la funció de normalització lingüística, vertebració territorial i cohesió social que du aparellada.

Les comunitats autònomes també tenen competències en relació amb les concessions de serveis de radiodifusió d'ones mètriques amb modulació de freqüència. Com ja vam explicar en l'apartat corresponent a la normativa bàsica estatal, l'aprovació de la [Llei 31/1987, de 18 de desembre, d'ordenació de les telecomunicacions \(BOE núm. 303, de 19 de desembre\)](#) va determinar que els serveis de radiodifusió sonora d'ona curta i d'ona llarga només podien ser explotats directament per l'Estat o els seus ens públics; que els serveis de radiodifusió sonora per ona mitja podrien ser explotats, per gestió directa de l'Estat i també per gestió indirecta mitjançant concessió administrativa, i que la radiodifusió per freqüència modulada podria ser explotada en règim directe per ens amb competències i, indirectament mitjançant concessió administrativa, per corporacions locals i per persones físiques o jurídiques. Respecte a aquesta darrera, la norma establí que les concessions de serveis de radiodifusió per freqüència modulada les atorgarien les comunitats autònomes amb competències en mitjans de comunicació social. Per tant, la convocatòria i l'adjudicació de les concessions ha estat competència de les comunitats autònomes.

Les comunitats autònomes han exercit igualment, d'acord amb la [Llei 41/1995, de 22 de desembre, de televisió local per ones terrestres](#), competències en l'àmbit televisiu, tot atorgant, bé als municipis, bé a persones naturals o jurídiques privades, concessions per a la prestació d'aquest servei. La concessió incloïa el dret a establir i explotar les emissores i freqüències atorgades per l'Estat, amb la reserva i distribució prèvies, en funció de les disponibilitats de l'espectre radioelèctric.

En relació amb els mitjans digitals, la disposició addicional 44a de la [Llei 66/1997, de 30 de desembre, de mesures fiscals, administratives i de l'ordre social](#) va introduir, molt aviat, una altra competència autonòmica. S'establí, en primer lloc, l'àmbit territorial d'explotació de les xarxes de radiodifusió i televisió digital i es distingia àmbit nacional, autonòmic i local. La norma determinava igualment que per a l'explotació d'aquests serveis hi caldria títol habilitant i que abans d'iniciar-se la prestació del servei, el Ministeri de Foment aprovaria els reglaments tècnics i requisits de la prestació del servei. Finalment, aquesta disposició parlava de les concessions per a la gestió indirecta dels serveis públics de radiodifusió i de televisió amb tecnologia digital terrestre per entitats privades, el títol habilitant dels quals l'atorgarà l'Estat si el seu àmbit és estatal i les comunitats autònomes si és autonòmic o local. La Llei 53/2002, de 30 de desembre, de mesures fiscals, administratives i de l'ordre social, per la qual es va modificar la Llei 41/1995, de televisió local per ones terrestres, va ampliar la competència autonòmica sobre les televisions digitals locals del seu àmbit.

Les comunitats autònomes també han exercit competències d'inspecció, control i sanció sobre l'ús del domini radioelèctric en els àmbits de la seua competència, tant en relació amb els mitjans analògics com els digitals. Aquesta competència ha estat reconeguda des de la Llei 31/1987, de 18 de desembre, d'ordenació de les telecomunicacions i, des de llavors, en tota la normativa posterior sobre aquesta matèria, si bé la qüestió, atesa la superposició de títols competencials, no ha estat pacífica en la pràctica i la conflictivitat derivada ha estat objecte d'una llarga i no sempre clara interpretació jurisprudencial.

En relació amb la participació de les comunitats autònomes en l'elaboració dels plans tècnics, la qual està recollida legalment almenys de forma teòrica, hem de dir que ha estat reduïda a la proposta o sol·licitud de l'espai necessari, així com a la determinació de les demarcacions locals. Pel que fa a l'aprovació dels plans, les comunitats autònomes només tenen reconeguda la possibilitat d'emissió d'informes i participació amb al·legacions no vinculants en el tràmit d'audiència (vegeu la disposició addicional segona de la Llei 7/2010

i l'article 7 del Reial Decret 123/2017, de 24 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament sobre l'ús del domini públic radioelèctric).

La liberalització del sector de les telecomunicacions, la incorporació de la Directiva europea 89/552/CE, de televisió sense fronteres, i la Directiva 2010/13/UE del Parlament i del Consell, de serveis de comunicació audiovisual, el procés de digitalització, així com l'aprovació dels diversos plans tècnics estatals de televisió i ràdio (amb els reglaments i ordres que van aprovant-se per a la seua implementació), van anar modificant el marc competencial i van atorgar a les comunitats autònomes un espai propi en què regular les televisions i ràdios autonòmiques i locals.

[La Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual](#) estableix —o més bé reconeix i ordena— el nou sistema competencial, segons el qual l'Estat és competent en l'àmbit de cobertura estatal per a l'atorgament de les llicències de televisió digital terrestre i radiodifusió digital terrestre i d'ona mitjana. La llei reconeix també que tant l'Estat com les comunitats autònomes i les entitats locals poden acordar la prestació del servei públic de comunicació audiovisual (radiofònics, televisius, connexos i interactius) a fi d'emetre en obert canals generalistes o temàtics.

També hi podrà haver explotació privada autonòmica dels serveis de comunicació audiovisual en les comunitats autònomes. Així, aquelles comunitats autònomes que acorden la prestació del servei públic de comunicació audiovisual poden gestionar el servei de diverses maneres: de manera directa a través dels seus propis òrgans, mitjans o entitats, atribuint a un tercer la gestió indirecta del servei o de la producció i edició dels diferents programes audiovisuals, o a través d'altres instruments de col·laboració publicoprivada, d'acord amb els principis de publicitat, transparència, concurrència, no discriminació i igualtat de tracte. Així mateix, les comunitats autònomes poden acordar transformar la gestió directa del servei en gestió indirecta, mitjançant l'alienació de la titularitat de l'entitat prestadora del servei, que es realitzarà d'acord amb els principis esmentats anteriorment.

Serán els òrgans competents de cada comunitat autònoma qui decidiran dins dels múltiples digitals que l'Estat els reserve —d'acord amb els plans tècnics— quins seran explotats pel servei públic de comunicació audiovisual televisiva i radiofònica i quins seran explotats per empreses privades en règim de llicència. Així, les comunitats podran convocar els corresponents concursos per a l'adjudicació de llicències audiovisuals i les que ja vingueren prestant el servei públic de comunicació audiovisual podran transferir, un cop transformada en llicència audiovisual, l'habilitació per prestar aquest servei d'acord amb el procediment establert en la seva legislació específica si així ho decideixen.

La Llei general de comunicació audiovisual, amb eixe caràcter de llei bàsica que tot i la nova delimitació competencial exerceix l'Estat, "atorga" a les comunitats autònomes la possibilitat de dictar normes addicionals per als serveis de comunicació audiovisual del seu àmbit competencial per a promoure la producció audiovisual en la seua llengua pròpia, tot emmarcant-se dins el dret, reconegut pel seu article 5, segons el qual "totes les persones tenen el dret a què la comunicació audiovisual incloga una programació en obert que reflectisca la diversitat cultural i lingüística de la ciutadania".

Algunes comunitats autònomes han aprovat normes reguladores del seu sector audiovisual com a conseqüència de l'aprovació de la Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual de l'Estat, per la qual adquirien competències noves respecte a la prestació del servei televisiu i radiofònic autonòmic i local en els canals múltiples cedits per l'Estat. En aquestes normes han plasmat l'elecció del model propi, és a dir, si prestaven aquests serveis en règim directe o indirecte i, en el seu cas, la regulació de la concessió de les llicències i el règim general de les emissions d'àmbit autonòmic. També en alguns casos, com veurem, les comunitats autònomes han aprofitat per a introduir preceptes lingüístics que estableixen mínims d'emissió o característiques lingüístiques generals de les emissions. En d'altres, no.

En definitiva, és el conjunt de normes de cada comunitat autònoma (estatut d'autonomia, llei de normalització, llei de creació de l'ens autonòmic de prestació de serveis de ràdio i televisió i llei reguladora del sector audiovisual), el que determina l'articulació lingüística final dels mitjans de comunicació autonòmics, no la legislació estatal que, a banda de proclamar el principi de pluralisme i recollir el dret dels ciutadans a la diversitat lingüística, autoritza —no delega, perquè tampoc és una norma imperativa— a les comunitats

autònomes amb llengua pròpia a aprovar normes addicionals per als serveis de comunicació audiovisual del seu àmbit competencial amb la finalitat de promoure la producció audiovisual en la seva llengua pròpia, però no estableix cap mesura concreta al respecte.

8 Normativa autonòmica i comunitats lingüístiques

Cal, doncs, per a poder fer-nos una idea del mapa comunicatiu estatal complet, veure cas per cas com han concretat totes aquestes previsions les diferents comunitats autònomes dins la seua àrea lingüística. Farem tot seguit un resum de les referències a la llengua més importants contingudes en la regulació autonòmica sobre mitjans de comunicació i sector audiovisual.

Comunitat lingüística catalana

Començant per l'àmbit de **la comunitat lingüística catalana**, hem de dir abans d'entrar al detall de cadascuna de les comunitats autònomes, que les tres comunitats en què el català és oficial (Catalunya, País Valencià i Illes Balears) han regulat les qüestions lingüístiques en totes les normes aprovades en la matèria, denotant la importància que el legislador autonòmic de l'àrea catalanoparlant ha donat als mitjans de comunicació com a eines bàsiques de normalització lingüística.

Així, **Catalunya** va aprovar, com hem dit, la [Llei 10/1983, de 30 de maig, de creació de l'ens públic Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i de regulació dels serveis de Radiodifusió i televisió de la Generalitat de Catalunya](#), en què hom feia constar, a l'article 14, que els principis inspiradors de la programació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió són, [...] “d) El respecte al pluralisme polític, cultural i lingüístic, religiós i social i e) La promoció de la llengua i de la cultura catalanes”.

La ràdio i la televisió de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (Catalunya Ràdio i TV3, en origen) han extret la màxima rendibilitat a aquesta previsió i des de bon començament han emès tota la seua programació en llengua catalana, doblant així mateix al català, les pel·lícules i sèries.

Tant els canals televisius com els radiofònics tenen uns magnífics índexs d'audiència i han sabut evolucionar amb el temps. Són mitjans que han apostat sempre per la qualitat i la modernitat, i s'han adaptat als canvis tècnics i a la digitalització. Han augmentat el nombre de programes, la producció pròpia i hi han anant afegint varietat i diversitat de continguts, configurant canals generalistes i temàtics, etc. La Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, ara de Mitjans Audiovisuals, és, des del punt de vista comunicatiu, capdavantera en tot l'Estat i ha estat i és un instrument potentíssim de normalització, en haver mantingut una política lingüística ferma i coherent, d'ús exclusiu del català en tots els mitjans, franges horàries i tipologies de programa.

Quant a l'oferta, a hores d'ara hi ha un canal generalista, TV3, un de cultural C33, un de notícies 24h, el 3/24, un d'esports, Esport3 i un d'infantil, a més de l'emissió en TDT per a fora de Catalunya, TV3CAT i un en alta definició. Hi ha, a més, quatre emissores radiofòniques, Catalunya Ràdio, la principal, generalista, Catalunya Informació, Catalunya Música i ICat, emissora multicanal.

Però més enllà de la creació dels mitjans propis, Catalunya va legislar profusament en matèria audiovisual. En primer lloc, hem d'assenyalar que, ja en 1996, Catalunya va regular reserva de percentatges d'emissió en llengua catalana per a la televisió per cable mitjançant la [Llei 8/1996, de 5 de juliol \(DOGC 2232, del 19\), de regulació de la programació audiovisual distribuïda per cable](#) (modificada per la Llei 2/2000, de 4 de maig, del Consell Audiovisual de Catalunya).

L'article 7 d'aquesta llei, sobre pluralitat lingüística, estableix que les entitats que presten el servei públic de radiodifusió televisiva han de dedicar el 50% del temps de reserva a la difusió d'obres europees a l'emissió d'obres d'expressió originària en qualsevol llengua oficial de Catalunya, tot garantint que, com a mínim, el 50% d'aquestes obres siguin en llengua catalana. A més, les emissions de pel·lícules, sèries televisives o documentals doblats a una llengua diferent de l'original s'han d'oferir simultàniament, com a mínim, doblats en llengua catalana. El mateix principi s'ha d'aplicar als productes subtítulats. Els operadors i els programadors independents han d'utilitzar, com a mínim, el català en els sistemes de comunicació, tant

audiovisuals com escrits, que estableixin amb llurs abonats, i l'operador ha de distribuir als abonats connectats a la xarxa els serveis de difusió de televisió que emetin principalment en català i, a la Val d'Aran, en aranès.

Una altra norma ben important va ser la [Llei 2/2000, del 4 de maig, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya](#), que creà la primera autoritat reguladora independent a l'Estat espanyol, la qual és un referent per a les que es creen posteriorment en altres comunitats autònomes. Una de les seues competències era i és la de vetlar pel compliment dels principis de la producció i les emissions audiovisuals i, en conseqüència sobre l'ús de la llengua als mitjans.

Més recentment, el Parlament català va aprovar la [Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya](#), actualment en vigor. Aquesta norma, reguladora de tot el sector audiovisual deriva de la necessitat de regular el sector després dels canvis produïts des de la Llei 10/1983, la irrupció de les televisions privades, els canvis tecnològics (difusió per satèl·lit i per cable), l'aparició de les televisions d'àmbit local i d'accés condicionat, la liberalització de les xarxes de telecomunicacions, la liberalització de la televisió per cable, l'aparició de la televisió digital terrestre i l'accés a serveis relacionats amb la societat de la informació.

Doncs bé, en aquesta norma s'especifica que “són missions específiques del servei públic de comunicació audiovisual de competència de la Generalitat:

f) La promoció, el coneixement i la difusió de la llengua i la cultura catalanes, dins el marc general de la política lingüística i cultural de la Generalitat, i també de l'aranès en els termes establerts per la legislació vigent.

g) La promoció activa de la convivència cívica, el desenvolupament plural i democràtic de la societat, el coneixement i el respecte a les diverses opcions i manifestacions polítiques, socials, lingüístiques, culturals i religioses presents al territori de Catalunya. En aquest context és necessari l'ús de tots els llenguatges, formats i discursos que dins el respecte i l'atenció a la diversitat i el pluralisme, permetin el diàleg, la comprensió i la cohesió entre les diverses opcions, i entre les diverses àrees del territori de Catalunya.

m) La contribució a estrènyer els vincles, mitjançant la cooperació i les activitats que li són pròpies, amb la resta de comunitats de llengua i cultura catalanes.

o) La difusió del servei públic de comunicació audiovisual de la Generalitat més enllà del territori de Catalunya com a mecanisme de projecció exterior de la cultura, la llengua i els valors de la societat catalana mitjançant la utilització de les tecnologies més adequades a aquest efecte.”

I ja, en concret, respecte al servei públic d'àmbit local, s'estableix que aquest haurà de donar compliment a les missions de servei públic abans esmentades i que la llengua normalment emprada per a la programació haurà de ser el català.

Respecte a les llicències, és a dir, la prestació de serveis per part de subjectes privats, la llei determina que hauran de fomentar la llengua i la cultura catalanes, així com l'ús de l'aranès; el grau d'ús del català i de l'aranès, si escau, serà un criteri per a l'adjudicació de la llicència. Les llicències, a més, hauran de definir els percentatges per al compliment de les obligacions amb relació a la normalització i la protecció de la llengua i la cultura catalanes i l'ús de l'aranès a la Val d'Aran, i les franges horàries en què s'han d'aplicar. En el cas de la televisió local o de proximitat, la llicència ha d'incorporar un mínim del 50% del temps d'emissió, inclosos els programes en horari de màxima audiència, en català.

La llei destina, a més, un article específic, el 86, a regular les obligacions amb relació a la presència de la llengua i la cultura catalanes i de l'aranès en la comunicació audiovisual. Així, s'estableix que la llengua normalment emprada pels prestadors de serveis de comunicació audiovisual públics ha d'ésser la catalana, i a la Val d'Aran, l'aranesa. L'ús d'altres llengües es preveu excepcionalment en funció de les característiques de l'audiència. En relació amb les obligacions en matèria de difusió d'obres audiovisuals europees, l'article 87 de la llei estableix que els prestadors de serveis de televisió han de reservar, com a mínim, el 51% del seu temps anual a la difusió d'obres audiovisuals europees. El 51% d'aquest temps de reserva, com a mínim, l'han de dedicar a la difusió d'obres audiovisuals europees l'expressió originària de les quals sigui en qualsevol

llengua oficial a Catalunya. S'ha de garantir que, com a mínim, el 50% d'aquestes obres sigui en català. El 10% del temps total d'emissió, com a mínim, l'han de destinar a obres audiovisuals europees subministrades per productors independents i produïdes els darrers cinc anys. Per últim, l'article 126.1 aborda en exclusiva l'espai comunicatiu català, el qual ha de ser promogut pel Govern de la Generalitat mitjançant convenis entre els governs de tots els territoris de l'àmbit lingüístic català, amb la finalitat de treballar conjuntament en aspectes de programació i de projecció internacional.

L'interès de la Generalitat pels mitjans audiovisuals no va ser aliè a la reforma estatutària feta l'any 2006 i [l'Estatut d'autonomia de Catalunya aprovat per Llei orgànica 6/2006, del 19 de juliol \(BOE i DOGC del 20 de juliol del 2006\)](#), va modificar l'apartat dedicat als mitjans de comunicació social. L'article 146 del nou text estatutari recull les competències en aquesta matèria, segons les quals, “correspon a la Generalitat, en matèria de serveis de ràdio i televisió, i també de qualsevol altre servei de comunicació audiovisual: a) La competència exclusiva sobre l'organització de la prestació del servei públic de comunicació audiovisual de la Generalitat i dels serveis públics de comunicació audiovisual d'àmbit local, respectant la garantia de l'autonomia local; b) La competència compartida sobre la regulació i el control dels serveis de comunicació audiovisual que utilitzin qualsevol dels suports i de les tecnologies disponibles dirigits al públic de Catalunya, i també sobre les ofertes de comunicació audiovisual, si es distribueixen al territori de Catalunya. Correspon a la Generalitat la competència compartida en matèria de mitjans de comunicació social”. Finalment, s'eleva a rang estatutari la necessitat de promoure el pluralisme lingüístic de Catalunya en els mitjans de comunicació social.

En relació amb Catalunya destacarem finalment la [Llei 11/2007, d'11 d'octubre, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals](#), vigent a hores d'ara, que té per objecte regular la prestació del servei públic de comunicació audiovisual de la Generalitat i establir el règim jurídic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, segons la qual, d'acord amb l'article 22.3, “la llengua institucional per a prestar el servei públic de comunicació audiovisual de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals és el català”.

El **País Valencià**, el segon territori en població i nombre de parlants de català, després del Principat, va aprovar, com hem exposat abans, la [Llei 7/1984, de 4 de juliol, de creació de l'entitat Radiotelevisió Valenciana i regulació dels serveis de radiodifusió i televisió de la Generalitat Valenciana](#) (DOGV núm. 176, de 7 d'octubre de 1984), per la qual es va crear l'ens públic Radiotelevisió Valenciana (RTVV). El preàmbul de la norma estava farcit de declaracions de principis segons les quals la llei era “una mostra més de la voluntat política d'assumir la responsabilitat contraeta de fer avançar la consolidació de l'Administració autònoma i la presa de consciència dels nostres trets diferencials com a poble”. La llei, continuava el preàmbul, “possibilita una antiga i renovada aspiració del poble valencià: la d'expressar-se i comunicar-se en la pròpia llengua, per a la qual cosa els mitjans de comunicació de caràcter públic constitueixen el suport idoni i l'evidència irrefutable de la nostra voluntat política” i també, segons el preàmbul, la llei “tracta de superar la relació de desigualtat entre les dues llengües oficials de la comunitat autònoma, quan estableix les mesures necessàries per a crear uns mitjans de comunicació propis, gestionats democràticament i subjectes al control parlamentari directe, que impulsen la utilització del valencià en la radiotelevisió autònoma, la qual es configura d'aquesta manera com a vehicle de recuperació”.

I en efecte, la norma es dicta de conformitat amb l'obligació establerta en l'Estatut d'autonomia d'atorgar una especial protecció i respecte a la recuperació del valencià i, també, d'acord amb la [Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià](#), mitjançant la qual hom reconeix el dret de tots els ciutadans a ser informats pels mitjans de comunicació social i atribueix al Consell la promoció i utilització del valencià en aquests mitjans, tot vetllant per l'adequada presència del valencià en els que depenguen de la Generalitat. Segons el text articulat, i en relació amb la llengua, l'activitat dels mitjans de comunicació social de la Generalitat s'inspirarà en els principis següents: a) La promoció i protecció lingüística de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana [...] i e) El respecte al pluralisme polític, cultural i lingüístic, religiós i social.

Tanmateix, el model lingüístic creat per RTVV no va ser tan homogeni i congruent com el de la CCRTV. Com van tenir oportunitat d'exposar en una intervenció monogràfica sobre aquest tema,²⁸ “El model televisiu implantat, des del seu començament, tant pel que fa a continguts com pel que fa a la llengua catalana, va ser dissenyat tot fugint del rigor, la modernitat i la professionalitat. Els successius governs valencians van

28 Teodoro (2015).

optar per aprofundir en el secessionisme lingüístic, el folklorisme i la dissolució de la identitat pròpia. Canal 9 fou sempre una televisió bilingüe, que relegava l'ús del català —sempre esmentat sota la denominació de 'valencià', 'llengua valenciana' o 'idioma valencià' de forma exclusiva i exclouent— a hores amb escassa audiència i al seu segon canal, Punt 2, amb una audiència molt minoritària". La ràdio sí que gaudia d'un molt acceptable nivell de llengua i d'una utilització extensa del català en tota la seua programació.

L'Administració valenciana ha regulat també el sector audiovisual. Així, mitjançant la [Llei 1/2006, de 19 d'abril, de la Generalitat, del Sector Audiovisual](#), la Generalitat assegura voler donar suport a la creació, la producció, la comercialització i la difusió de les obres cinematogràfiques i audiovisuals valencianes i a les obres audiovisuals en valencià; també reconeix el caràcter estratègic del sector audiovisual per la seua importància social i econòmica, i com a instrument per a la promoció i divulgació de la cultura, història i llengua pròpies, i preveu l'establiment de mesures de foment, ajudes en les quals, entre altres factors, es tindrà en compte el foment de la llengua i de la cultura pròpies i la utilització del valencià.

Ara bé, la norma estableix que els operadors de televisió compresos en l'àmbit d'aplicació de la llei, han de reservar el 20% del seu temps d'emissió anual a la difusió d'obres audiovisuals i cinematogràfiques valencianes, que és, òbviament, una cosa molt diferent de les obres audiovisuals i cinematogràfiques en valencià. No és, per tant, a diferència de la llei catalana de comunicació audiovisual, una exigència lingüística, sinó un requisit amb què es pretén dinamitzar un sector econòmic. Evidentment, el fet que la producció estiga feta al País Valencià, per empreses ací radicades, personal resident, etc. no garanteix, en absolut, que la llengua emprada siga el català. Respecte de l'exigència de la llengua, la llei només diu que les obres audiovisuals valencianes (segons els requisits de la producció que s'estableixen) es realitzaran en la seua versió original preferentment en valencià, sense que eixa preferència es determine o definesca de cap manera o siga un requisit en cap cas.

La norma sí que estableix com un dels principis generals de la programació, el respecte al pluralisme polític, religiós, social, cultural, ideològic i lingüístic. I també la protecció, el foment i la normalització del valencià, però, a diferència una vegada més de la norma catalana, no s'estableixen quotes d'emissió en valencià ni per a la televisió d'àmbit autonòmic, ni per a la local, ni com a exigència dels ens públics que duguen a terme la seua gestió, ni tampoc respecte als eventuals llicenciataris privats del servei. La reserva sempre fa referència a la "producció pròpia", no a la producció en valencià.

D'altra banda, l'Estatut jurídic de Radiotelevisió Valenciana, que no s'havia tocat pràcticament des de la seua creació —tret de la capacitat d'augmentar l'endeutament— es va modificar substancialment mitjançant la [Llei 3/2012, de 20 de juliol, de la Generalitat, d'Estatut de Radiotelevisió Valenciana](#) (DOCV núm. 6824, de 23 de juliol). Hi havia una situació de fallida econòmica en l'ens i la idea essencial de què parteix la llei, i així ho explicita en el preàmbul, és la de fer compatible la rendibilitat social i la viabilitat econòmica en la prestació del servei públic de radiotelevisió, d'acord amb les noves possibilitats de gestió. Així, la llei estableix la separació de les activitats audiovisuals de servei públic de les que no ho són amb els seus corresponents sistemes de finançament i de separació de comptes, a fi que el finançament públic no sostinga contingut ni activitats alienes al compliment de la funció essencial de servei públic.

Doncs bé, en aquesta llei, de curta durada com veurem, s'estableix que Radiotelevisió Valenciana, SA, utilitzarà *preferentment*, sense concreció de percentatges ni quotes i per tant de forma totalment indefinida, el valencià en la prestació del servei de comunicació audiovisual (art. 5). La llei és, d'altra banda, molt poc expressiva en declaracions generals de principis lingüístics, i només recull que, com un dels objectius del servei públic, s'ha d'incloure també el de *difondre i protegir la llengua valenciana i promoure la cultura, l'esport i la identitat pròpia de la Comunitat Valenciana*. Lluny queda aquesta lacònica declaració, barrejada a més amb altres qüestions heterogènies com l'esport i la identitat, la declaració de 1983 respecte a la situació del valencià i la necessària recuperació i equiparació de les dues llengües oficials.

En qualsevol cas, poc importaria el que deia la llei respecte al valencià, ja que pocs mesos després, la corporació de RTVV va desaparèixer sobtadament en anul·lar-se judicialment un expedient de regulació d'ocupació que s'havia fet a les dues terceres parts de la plantilla, la qual cosa obligava la Generalitat a readmetre els treballadors. La desaparició d'aquest servei es va articular mitjançant l'aprovació de la [Llei 4/2013, de 27 de novembre, de la Generalitat, de supressió de la prestació dels serveis d'àmbit autonòmic](#),

[així com de dissolució i liquidació de Radiotelevisió Valenciana, SAU](#), per la qual es va formalitzar la renúncia a la prestació del servei públic de comunicació audiovisual.

D'aquesta manera, va desaparèixer el servei públic de televisió i ràdio en valencià i, després de la desaparició de les emissions de la CCMA que es feien al País Valencià com a conseqüència de les sancions imposades per l'executiu valencià,²⁹ el territori valencià es va quedar sense mitjans en llengua pròpia, ja que només els mitjans públics exercien aquesta funció —les concessions de TDT autonòmiques realitzades per l'executiu valencià no establien cap criteri lingüístic i emetien totes en castellà, sense perjudici d'alguna emissió local gestionada per municipis o algun programa aïllat.³⁰

La societat valenciana, sacsejada per aquest esdeveniment, i després d'un any sense televisió ni ràdio autonòmiques, va subscriure una iniciativa legislativa popular l'objecte de la qual era la [Proposició de Llei del Servei Públic de Radiotelevisió Valenciana](#), presentada en les Corts Valencianes al desembre de 2014.³¹ La iniciativa va superar amb escreix el límit autonòmic de signatures exigides per a la seua tramitació i va vindre precedida d'un important debat social. Finalment, tot i que va ser modificada en profunditat en el tràmit parlamentari, va ser aprovada i es va concretar a la [Llei 12/2015, de 29 de desembre, per a la recuperació del servei públic de radiodifusió i televisió d'àmbit autonòmic](#), de titularitat de la Generalitat. Aquesta norma proclamava en el seu preàmbul una voluntat inequívoca de “recuperar el servei públic de radiodifusió i televisió d'àmbit autonòmic, i assentar les bases per a preparar el nou model dels mitjans de comunicació audiovisuals públics autonòmics, en el marc de la promoció i defensa de la identitat, la llengua i la cultura del nostre poble, alhora que expressar la legitimitat i la capacitat del poble valencià per a dotar-se dels instruments necessaris per a exercir la seua autonomia política i crear mitjans de comunicació audiovisual propis (com són la ràdio, la televisió i els serveis audiovisuals i de la societat de la informació) que serveixen per a aprofundir en el coneixement, el foment i la difusió de la llengua i cultura valencianes en l'àmbit de la informació i la comunicació, i al mateix temps es convertesquen en elements fonamentals per a la vertebració de la nostra comunitat”.

La llei de recuperació criticava el fet que la llei de supressió de RTVV “malgrat l'augment notable de les possibilitats tecnològiques lligades al procés de digitalització de les telecomunicacions i la multiplicació de l'oferta de comunicació audiovisual, i en contra del que havia estat la manera tradicional d'interpretar aquests mandats pels representants del poble valencià, no sols va donar cobertura el cessament d'emissions de RTVV, sinó que va establir la prohibició legal que hi haguera mitjans públics valencians, frustrant d'aquesta manera el dret a disposar de mitjans audiovisuals d'àmbit autonòmic que donaren satisfacció a la necessitat de tenir una complida oferta de comunicació audiovisual en llengua pròpia”. També posava de manifest que “paradoxalment, mentre en els últims anys s'han multiplicat les iniciatives comunicatives en castellà, les emissions en valencià s'han reduït o fins i tot, com és el cas de les de RTVV, que durant més de vint anys havia estat el mitja públic de radio i televisió autonòmica, han desaparegut”.

Finalment, després de l'aprovació de la [Llei 6/2016, de 15 de juliol, de la Generalitat, del Servei Públic de Radiodifusió i Televisió d'Àmbit Autonòmic, de titularitat de la Generalitat](#), es van reprendre l'any 2018 els serveis interromputs, amb un parèntesi de més de quatre anys d'apagada comunicativa en català, fins que la nova televisió i ràdio va arrencar a caminar. La nova llei, en l'article 2, declara que “El servei públic audiovisual de titularitat de la Generalitat és un servei essencial d'interès econòmic general, necessari per a la vertebració i la cohesió territorial de la Comunitat Valenciana, com també per al manteniment de la nostra identitat com a poble, la nostra cultura i la nostra llengua, que té per objecte satisfer les necessitats d'informació, cultura, educació i entreteniment dels ciutadans i la societat de la Comunitat”.

Pel que fa al contingut del servei públic, de producció, edició i difusió de continguts per a canals de ràdio i de televisió, la llei diu que ha de ser “en obert, accessible i en valencià”, i que es complementarà amb emissió

29 Abordarem aquestes emissions en l'apartat dedicat a intercanvis al si de la comunitat lingüística.

30 Foren anul·lades per STS de 18 de juliol de 2012, recurs núm. 5128/2008, per falta d'imparcialitat en el seu atorgament.

31 Aquesta proposició de llei tenia per objecte, segons el seu article 1 titulat “Dret a rebre i comunicar idees i informació en llengua pròpia”: “donar contingut al dret del poble valencià a tenir uns mitjans de comunicació audiovisual públics i en valencià per a fer efectiu el dret col·lectiu a rebre i comunicar idees i informació en llengua pròpia”. Per la seua part, l'article 2, establia l'obligació dels poders públics valencians “d'establir, desenvolupar i mantenir els mitjans necessaris per a garantir l'eficàcia dels drets esmentats”.

multilingüe de les obres audiovisuals en castellà i anglès o, si escau, en versió original. En aquest supòsit, se'n garantirà la subtítolació al valencià i castellà.

En relació amb els principis bàsics de la producció i la programació, la llei estableix que “hauran d'ajustar-se al compliment de les seues funcions de servei públic i contribuir activament a la normalització de la llengua i la cultura pròpies de la Comunitat Valenciana i a la seua vertebració territorial”. Hi haurà oferta radiofònica i televisiva i l'oferta musical cantada haurà de contenir com a mínim un cinquanta per cent de cançons interpretades en valencià. En quant als objectius, destaquem: “n) Promoure la cohesió territorial i la diversitat lingüística mitjançant la difusió en valencià, que serà la llengua vehicular dels mitjans públics que depenguen de Generalitat Valenciana o) Promoure el coneixement i l'ús de llengües estrangeres i de les altres llengües i modalitats lingüístiques de l'Estat”.

Les **Illes Balears** també varen assumir competències en matèria de mitjans de comunicació³² i varen voler crear, ben aviat, la seua pròpia ràdio i televisió. Cal assenyalar, però, que les Illes rebien la programació que TVE feia en català des dels anys 70 per a Catalunya, fet que llavors era conegut com a “circuit català”, del qual va quedar exclòs el País Valencià per raons òbvies, polítiques. L'any 1979 va començar una emissió pròpia de TVE en les Illes Balears feta íntegrament en català.

En qualsevol cas, l'any 1985 s'aprovava la [Llei del Parlament de les Illes Balears 7/1985, de 15 de novembre, de creació de la Companyia de Ràdio i Televisió de les Illes Balears \(CRTVIB\)](#). L'article primer de la Llei 7/1985 establia que la CRTVIB tindria el caràcter d'ens de dret públic, amb personalitat jurídica pròpia i plena capacitat per al compliment de les seves finalitats. L'article 16 d'aquesta llei establia els principis de la programació de la corporació, entre els quals hi havia “la defensa de la personalitat del poble de les Illes Balears, així com la promoció i la difusió de la seva cultura i la seva llengua”.

L'aprovació de la llei no va significar, però, la posada en marxa dels mitjans i es va haver d'esperar fins a l'any 2004 perquè l'Estat concedís a la comunitat autònoma la gestió directa del tercer canal de televisió, la qual cosa es va materialitzar l'any 2004, després que per [Llei de les Illes Balears 10/2003, de 22 de desembre, de mesures tributàries i administratives](#), es modificqués la Llei 7/1985, mitjançant el [Reial decret 438/2004, de 12 de març \(BOE de 10 d'abril\)](#).

Aquest Reial decret subordina la concessió de l'espai radioelèctric a la futura migració a la tecnologia digital³³ i estableix, quant al règim jurídic de la societat d'explotació del tercer canal, que es durà a terme per una societat anònima de capital públic autònic, prohibint la seua transmissió a tercers de tal manera que no puga passar a mans privades i es garantisca la titularitat pública de la televisió de les Illes Balears. La subjecció al pla tècnic digital va provocar que la primera emissió d'IB3 Ràdio fora el dia 1 de març de 2005, coincidint amb la celebració de la Diada de les Illes Balears. IB3 Televisió va començar a emetre, en proves, amb els primers informatius de caràcter autònic, el 2 de maig de 2005 i el 4 de setembre del mateix any va tenir lloc l'inici de les emissions regulars. A partir de gener de 2006 emet 24 hores diàries.

Després d'uns anys de funcionament de l'ens balear i, com en gairebé tots els territoris, es va modificar la seua llei de creació per tal d'adaptar-la a les noves regulacions estatals i les noves competències autonòmiques. Així, va ser la [Llei 15/2010, de 22 de desembre, de l'Ens Públic de Radiotelevisió de les Illes Balears](#), la que va regular la gestió del servei públic de ràdio i televisió (de comunicació audiovisual) de les Illes Balears.

El preàmbul de la llei fa esment de la reforma estatutària balear i cita expressament l'article 31 de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, segons el qual hom reconeix a la comunitat autònoma “la competència de desenvolupament i execució sobre els mitjans de comunicació social, competència que permet considerar com

32 L'article 15 de l'Estatut de les Illes Balears establia que, en el marc de les normes bàsiques de l'Estat, corresponia a la comunitat autònoma el desplegament legislatiu i l'execució del règim de radiodifusió i televisió, sempre, i en tot cas, en els termes i casos previstos en la llei que regula l'Estatut jurídic de la ràdio i televisió a escala estatal. Així mateix, l'incís final de l'esmentat article 15 preveia la possibilitat expressa que la comunitat autònoma de les Illes Balears pogués regular, crear i mantenir la seva pròpia televisió, ràdio i premsa.

33 “La concesión anterior se entiende sin perjuicio de lo dispuesto en el Plan técnico nacional de la televisión digital terrenal, aprobado por el Real Decreto 2169/1998, de 9 de octubre, y la entidad pública autonómica deberá tener en cuenta que en la fecha prevista en dicho plan deberá cesar en sus emisiones con tecnología analógica, y a partir de dicho momento sólo le será posible la emisión con tecnología digital”.

a propi l'àmbit de gestió en aquest camp". Així mateix, el preàmbul esmenta també l'article 91 de l'Estatut, que remet la futura regulació d'aquesta competència a "una llei del Parlament ha de regular l'Ens Públic de Radiotelevisió de les Illes Balears", la qual cosa és indicativa, segons el text legal, "d'un reconeixement implícit de la titularitat autonòmica amb un marge d'actuació reguladora i de gestió que excedeix clarament l'esquema del règim de concessió derivat de la Llei del tercer canal [...]". Aquest servei ja no té la condició general de servei públic estatal i ha de ser considerat ja com a propi de la comunitat autònoma.

Continua l'exposició de motius assenyalant que el desenvolupament d'un model de mitjans públics de comunicació de la mateixa comunitat autònoma "es converteix en una eina imprescindible per al procés de normalització de la llengua catalana i la cultura pròpia", així com una ajuda inestimable en la construcció de la consciència col·lectiva i el sentiment de pertinença a la col·lectivitat. Anuncia, igualment, que una posterior llei general audiovisual de les Illes Balears regularà el marc de la comunicació audiovisual dels diferents àmbits de les Illes Balears per qualsevol mitjà o canal de difusió i tindrà en compte la seva inserció en l'espai de comunicació audiovisual dels territoris de llengua catalana.

L'ens té per objectius, entre d'altres, el de difondre i promoure la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears i, de la mateixa manera, entre els seus principis generals de programació hi trobem el de "contribuir a la normalització de la llengua i la cultura pròpia de les Illes Balears".

La llengua vehicular de tota la programació és el català, d'acord amb el que disposen l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears i la Llei de normalització lingüística, tot respectant les modalitats lingüístiques pròpies de la llengua. Aquests requisits són també d'aplicació a la producció audiovisual de l'ens i de les empreses filials prestadores. Així mateix, en el marc de la funció de servei públic de la ràdio i la televisió, hom preveu la creació d'un espai audiovisual comú entre el conjunt de territoris lingüístics catalans, potenciant la coproducció i la mútua recepció de continguts audiovisuals emesos en llengua catalana.

A les Illes Balears, País Valencià i Catalunya, han estat importants també en el procés de normalització les ràdios i les televisions locals, les quals van iniciar les seues emissions en la dècada dels vuitanta. Les televisions s'hi varen agrupar en l'anomenada Xarxa de Televisions Locals, impulsada per la Diputació de Barcelona, a la qual es van adherir al voltant de setanta televisions locals, també valencianes i balears. Pel que fa a les ràdios, al País Valencià s'hi va crear la Xarxa d'Emissores Municipals. A les Illes Balears han estat importants també les ràdios i televisions locals, en particular Canal4 de Mallorca, que emet des de 1986 i TV Mallorca, que de la mà del Consell Insular va emetre entre 2005 i 2011.

Intercanvis al si de la comunitat catalana

Hem de destacar un aspecte important en relació amb els mitjans autonòmics en l'àmbit català que ha tingut enorme transcendència per a la vertebració territorial i lingüística al si de la comunitat lingüística, ens referim als intercanvis d'emissions radiofòniques i televisives d'àmbit autonòmic.

Com hem anat exposant, el sistema normatiu dels mitjans de comunicació audiovisual de l'Estat espanyol corre en paral·lel al sistema normatiu lingüístic establert en la Constitució i és molt fàcil establir-ne una analogia, imperfecta, però entenedora.

Hi ha, doncs, un espai estatal —considerat per la legislació "l'espai comú" de les emissions televisives i radiofòniques estatals públiques i des de fa dècades, també privades—, en el qual s'empra el castellà pràcticament de forma exclusiva. Després també hi ha l'espai autonòmic, en el qual, de la mateixa manera que cada comunitat té la potestat per a decidir si atorga o no oficialitat a les llengües que es parlen al seu espai, en cas que n'hi hagi, pot també decidir si crear o no mitjans audiovisuals propis i, si s'escau, regular-los tot establint també el seu règim lingüístic. Les comunitats també poden establir les condicions de les emissions d'àmbit local, televisives i radiofòniques, però en qualsevol cas s'han d'ajustar sempre, tant per a la creació de mitjans autonòmics com per als locals, als marges de freqüències i nombre de canals planificats i assignats per l'Estat, que és qui té la titularitat de l'espectre radioelèctric i la competència per establir la seua ordenació.

Així doncs, no hi ha un *tertium genus* entre l'Estat i les comunitats autònomes. No hi ha la previsió normativa de mitjans supraautonòmics i infraestatals, de la mateixa manera que no hi ha cap disposició legal estatal

que reconega totes les llengües parlades en l'Estat i el seu àmbit d'extensió geogràfica, l'àmbit propi de la comunitat lingüística de cada llengua. Perquè efectivament mai coincidiria amb una comunitat autònoma en haver-se superposat l'estructura autonòmica —i estatal i provincial, també, és clar— sobre el pressupòsit fàctic de les llengües i comunitats lingüístiques històriques que han sobreviscut als processos de substitució lingüística impulsats aferrissadament pels estats espanyol i francès durant els darrers segles.

Les emissions autonòmiques han estat forçades a articular-se de forma independent —igual que els estatuts jurídics de les llengües oficials en els diferents territoris— i a reduir-se a l'àmbit geogràfic de l'autonomia en què han estat creades sense poder, a priori, ocupar altres territoris per als quals no tenen atorgada llicència d'emissió ni autorització d'ús de l'espectre radioelèctric.

És evident que la normativa resulta rígida i artificiosa i que, en la pràctica, suposa un greu entrebanc per a la difusió d'aquestes emissions autonòmiques, les quals tenen, a més, la virtualitat afegida d'estar fetes en llengües diferents de l'espanyol. Així, l'Estat, en comptes d'afavorir aquestes emissions sobre les que descarrega tota la responsabilitat del plurilingüisme estatal, les obstaculitza i hi impedeix als parlants d'una mateixa llengua no estatal accedir al conjunt d'emissions televisives i radiofòniques fetes en eixa llengua.

L'escassetat de l'espai radioelèctric ha estat tradicionalment un argument fort per a defensar aquest sistema. Amb la digitalització, la redistribució dels espais i les possibilitats tecnològiques de compressió dels senyals multipliquen la capacitat de les freqüències i, per tant, la rendibilitat d'eixe espai, amb la qual cosa l'obstacle aparent ha desaparegut.

El sistema de convenis de col·laboració, introduït l'any 1999 en la Llei del tercer canal (disposició addicional setena, ja comentada), no ha estat millorat per la vigent Llei general de comunicació audiovisual i la seua previsió pràcticament idèntica. Els plans tècnics aprovats tampoc han abordat aquesta qüestió des d'una perspectiva realista, garantista i conforme al principi de lliure recepció derivat de la normativa europea.

La realitat ha anat sempre en aquesta qüestió, com en tantes altres, per davant de la norma, i s'han anat produint, per la necessitat de compartir i rendibilitzar els escassos mitjans existents en les comunitats amb doble oficialitat lingüística, situacions de fet en les quals amb més o menys suport institucional s'han produït els intercanvis, sovint, al marge de la cobertura legal estatal i amb escassa garantia jurídica.

Les emissions de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, les més precoces i potents, van arribar ben aviat d'aquesta manera als altres territoris de parla catalana, les Illes Balears i el País Valencià, així com a l'Aragó, Andorra i Catalunya Nord.

Ja en 1985, tant les Balears com el País Valencià rebien el senyal de TV3 i Catalunya Ràdio i aquest es distribuïa pels respectius territoris a través de diferents estacions repetidores que havien estat adquirides per associacions culturals i a base de subscripcions populars. L'Associació Voltor, impulsada per Obra Cultural Balear a les Illes Balears i Acció Cultural del País Valencià al País Valencià, va llançar la campanya "Volem TV3" i recolliren el suport econòmic de milers de ciutadans. A partir d'aquell moment, la televisió i la ràdio catalanes han estat molt presents en aquestes altres comunitats autònomes i han suplert parcialment, en el cas de les Illes, la mancança de mitjans autonòmics fins al 2005 i, en el cas valencià, el dèficit comunicatiu en llengua catalana.

També a la Catalunya Nord, el Rosselló, la Cerdanya i el Vallespir ha tingut presència la televisió catalana, primer emetent des del repetidor del Pic de Salines a l'Alt Empordà, i després des del Puig Neulós, antiga frontera entre els comtats d'Empúries i de Rosselló, i des del Tractat dels Pirineus, entre França i Espanya.

Andorra, per la seua part, rep les emissions tant de Televisión Española com de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuales.

L'Aragó ha rebut les emissions valencianes i les catalanes tant des de Catalunya —via desbordament del senyal— com des del País Valencià, mitjançant repetidors situats a Morella, la comarca d'Els Ports que emetien TV3 i RTVV. Les associacions aragoneses, l'Associació Cultural del Matarranya i la Iniciativa Cultural de la Franja han estat molt actives en la defensa de l'aplicació de l'article 4.d de la Llei 10/2009, de llengües de l'Aragó que reconeix als ciutadans el dret de rebre programacions de televisió, ràdio i altres

mitjans de comunicació social en les llengües de l'Aragó, el català (parlat al Matarranya, Baix Aragó, Baix Cinca, la Llitera i la Ribagorça) i l'aragonès.

Totes aquestes emissions, com a conseqüència de la inseguretat jurídica generada per la normativa existent, han estat sotmeses a dificultats i fins i tot sancionades i interrompudes en múltiples ocasions per les respectives autoritats governatives. Com a mostra, les sancions imposades a Acció Cultural del País Valencià superaven en el seu conjunt els 700.000 euros, posant l'entitat en situació crítica i risc de desaparició.

La Generalitat de Catalunya ha tingut temporalment signats i en vigor de forma intermitent acords de col·laboració amb la resta d'autonomies de parla catalana, amb Andorra i amb França, però la seua aplicació no ha estat sempre possible, en part pels canvis normatius, en part pels canvis tecnològics, per la manca de disponibilitat d'espai radioelèctric per a realitzar els intercanvis i també per les diferents vicissituds polítiques de cada territori.

Aquests acords han estat més sistemàtics i decidits a partir de 2009, quan la Generalitat de Catalunya va expressar obertament la seua voluntat de construir el que va anomenar "l'espai comunicatiu català". El 22 de gener de 2009 es va signar amb el Govern balear l'acord de reciprocitat de les emissions de les televisions públiques TV3 i IB3, la qual cosa no va impedir que es deixés d'emetre per a Catalunya IB3 l'any 2012 i des de Catalunya per a les Illes l'any 2015, la major part dels programes, situació restablerta gràcies a un sistema que permet comprimir el senyal a demanda (el múltiplex estadístic) i que atorga més cabuda en el mateix espai.

El 25 de juny de 2010 es va signar l'acord entre la Generalitat de Catalunya, el Govern d'Andorra i sis ajuntaments de l'Alt Pirineu en matèria de televisió transfronterera en llengua catalana, en virtut del qual s'iniciaren les emissions d'Andorra Televisió a les comarques de l'Alt Pirineu i es donà cobertura institucional a l'emissió dels canals de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (TV3, Canal 33, 3/24 i Super3) a Andorra.

El setembre de 2010 es va signar un acord entre els governs de Catalunya i Aragó per a la difusió de l'emissió dels canals de televisió de la seva titularitat en els seus respectiu territoris, on es rebran les emissions de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA) i de la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió.

La situació a França també s'ha regularitzat almenys respecte de les emissions catalanes, no per a les valencianes ni les balears. El 8 de febrer de 2012 es va tancar l'acord que permetia la difusió legal de TV3, Canal 33, 3/24 i Súper 3, a totes les comarques catalanes a l'Estat francès.

En el cas valencià, les emissions de la Corporació Catalana no van gaudir mai de títol habilitant ni han estat emparades per cap acord. Pel que fa a les freqüències, tampoc estaven atorgades per cap dels plans tècnics, òbviament, i van haver d'anar canviant segons anaven atorgant-se noves concessions, primer, en iniciar Radiotelevisió Valenciana les seues emissions, després en posar-se en marxa les televisions privades i, finalment, amb el canvi del sistema analògic al digital.

En el moment de màxima expansió, a l'inici de la digitalització, el País Valencià rebia les emissions de la Corporació Catalana de forma íntegra, és a dir, els quatre programes televisius i totes les emissions radiofòniques digitals, a més de les emissions de Catalunya Ràdio per freqüència modulada. Aquesta emissió del múltiplex català s'emetia en digital juntament amb les emissions de RTVV, que llavors tenia tres programes. Les emissions, després de ser sancionada l'entitat gestora per la Generalitat Valenciana en 2006, s'interromperen l'any 2011, malgrat haver-se anul·lat judicialment les sancions per STS de 5 de desembre de 2009, dictada en el recurs núm. 1577/2009, després d'una modificació de la Llei 1/2006, del sector audiovisual, que preveia multes coercitives per a aquestes emissions.

Dos anys després i per la forta pressió social que reivindicava en el carrer el retorn de TV3, el Ple de les Corts Valencianes de 12 de juny de 2013 va aprovar un conveni de col·laboració entre la Generalitat de Catalunya i la Generalitat Valenciana per a la reciprocitat de la difusió de les emissions dels canals de televisió de la seva titularitat en els territoris respectius. El tancament sobtat de RTVV pocs mesos després va impedir-ne la seua aplicació. Ara, restablerta la televisió autonòmica valenciana, la Generalitat Valenciana al·lega manca d'espai radioelèctric suficient per a emetre els programes de la Corporació Catalana i també els balears. L'Estat, per la seua part, es nega a atorgar un nou múltiplex al País Valencià, amb la qual cosa, la situació

continua sense resoldre's i, d'acord amb les evidències, la legislació actual i la via consensual es mostra totalment inútil per a garantir aquesta reciprocitat fins i tot havent-hi voluntat entre els governs autonòmics. És, ara per ara, un problema sense solució.³⁴

Comunitat lingüística basca

En relació amb **la comunitat bascòfona, Euskal Herria**, començarem per exposar la normativa autonòmica del País Basc, el territori més gran i poblat i també el que més consens polític ha tingut al voltant de la qüestió lingüística.

Ja hem explicat adés que el **País Basc** va ser pioner en recollir al seu Estatut les màximes competències que, d'acord amb la Constitució, podia desplegar aquell territori en relació amb els mitjans de comunicació, i també va ser la primera comunitat autònoma en crear un mitjà propi, Euskal Irrati Telebista, mitjançant la [Llei 5/1982, de 20 de maig de 1982](#).

Per a dictar aquesta llei, Euskadi es va basar en el seu Estatut —pel que fa a les competències de creació i sosteniment de mitjans autonòmics— i també, en relació amb el contingut, en la seua llei de normalització lingüística, [la Llei 10/1982, de 24 de novembre, bàsica de normalització de l'ús de l'euskera](#). Aquesta norma estableix, en l'article 5.2.c que, un dels drets lingüístics fonamentals reconeguts per llei als ciutadans bascos és el de “rebre en euskera publicacions periòdiques, programacions de ràdio i televisió i d'altres mitjans de comunicació”.

A diferència de l'habitual configuració normativa dels mitjans de comunicació en llengua pròpia, conceptuats sovint bé com a eina de normalització, bé com a concreció del dret al pluralisme lingüístic general,³⁵ el País Basc configura el sistema de mitjans propis com la garantia d'un autèntic dret subjectiu dels ciutadans i estableix un dret lingüístic fonamental el contingut del qual és rebre informació en la llengua pròpia.

Aquest dret és més a prop, doncs, del nucli essencial del dret fonamental d'informació i comunicació establert a l'article 14 de la Constitució que no pas del principi general de respecte a la diversitat lingüística de l'article 3 i, per tant, més d'acord amb el sistema de doble oficialitat lingüística establert al si de la comunitat autònoma. La llei de normalització basca dedica, a més, una considerable extensió normativa, els articles del 22 al 25, per a desplegar detalladament aquest contingut.³⁶

La Llei 5/82, de 20 de maig, de creació de l'ens públic Euskal Irrati Telebista, va permetre l'inici de les emissions televisives en euskera l'any 1982, poc després de l'inici de les emissions radiofòniques d'Euskadi Irratia. Llavors ETB1 emetia només en euskera, amb algun programa en castellà, que aviat va desaparèixer en decidir-se l'any 1986 llançar un segon canal que emetria majoritàriament en castellà, ETB2. La situació continua, amb un canal emetent en basc i l'altre, en castellà. La televisió basca compta a més amb un canal temàtic infantil, un d'esportiu, un canal via satèl·lit i un canal internacional, a més de plataforma web amb serveis interactius i a la carta en els quals trobem tots dos idiomes, en diferent proporció. L'any 1990, es

³⁴ Serra (2019).

³⁵ La Llei catalana /1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística, estableix a l'article 21.1 que “La Generalitat ha de promoure la llengua i la cultura catalanes en els mitjans de comunicació propis a què fa referència l'article 16.3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. La llengua normalment emprada hi ha d'ésser la catalana. 2. El Consell Executiu de la Generalitat ha de reglamentar la normalització de l'ús de la llengua en els mitjans de comunicació social sotmesos a la competència o gestió de la Generalitat, amb l'objectiu d'assegurar la comprensió i millorar el coneixement de la llengua catalana tenint en compte la situació lingüística de l'àrea de difusió de cada mitjà en concret”. La Llei 10/1982, de 24 de novembre, bàsica de normalització de l'ús de l'euskera, estableix a l'article 5.2 que “Se reconocen a los ciudadanos del País Vasco los siguientes derechos lingüísticos fundamentales: c) Derecho a recibir en euskera publicaciones periódicas, programaciones de radio y televisión y de otros medios de comunicación”.

³⁶ Ens remetem al treball del professor Íñigo Urrutia, [Balance de la legislación y la jurisprudencia de Euskadi, 1979-2019](#), publicat en la *Revista de Llengua i Dret* núm. 72, quan explica que “El artículo 22 LNE se refiere al reverso prestacional del derecho a ser informado en euskera: ‘el Gobierno adoptará las medidas conducentes a aumentar la presencia del euskera en los medios de comunicación social, tendiendo a la equiparación progresiva en el uso de ambas lenguas oficiales’. Se establece el objetivo de la equiparación de la presencia de ambas lenguas en los medios de comunicación. Y posteriormente se refieren dos líneas de acción, de un lado, con relación a ‘los medios de comunicación de la CAV’, el Gobierno ‘promoverá el empleo preferente del euskera’ (art. 23 LNE), y de otro, ‘los centros emisores de RTVE’ respecto de los que el Gobierno impulsará la normalización lingüística a fin de ‘asegurar una adecuada presencia del euskera como lengua propia del País Vasco’ (art. 24 LNE). Finalmente, la LNE centra diversos ámbitos que deben ser objeto de la actividad promocional que son ‘la radiodifusión, la prensa y publicaciones, la cinematografía, teatro y espectáculos y medios de reproducción de imagen y sonido’, respecto de los que ‘se desarrollará el oportuno título dentro de las leyes que contemplan y regulen los anteriores puntos’ (art. 25 LNE)”.

llançà una altra emissora de ràdio en eusquera, per a públic jove, Gaztea, i a hores d'ara hi ha un total de cinc emissores de ràdio, a més de les dues ja esmentades, una en eusquera, EiTBMusika, i dues en castellà, Radio Euskadi i Radio Vitoria.

Abans d'Euskadi Irratia, pel que fa a emissions de ràdio en eusquera, només van existir algunes experiències en emissores locals —ràdios lliures— i també alguns programes en ràdios comercials com ara en Ràdio Popular de Bilbao i de Sant Sebastià. Els antecedents televisius, per la seua part, eren com en el cas d'altres comunitats, les desconexions territorials de TVE en el País Basc, i també, un informatiu de France 3 Region, fet des de Baiona, en Iparralde. Les televisions locals també van tenir, en la dècada dels anys 80 i 90, una forta presència al territori basc; n'hi van haver al voltant de 60 emetent tant per ones hertzianes com per cable, fins que van ser substituïdes per les emissions digitals i moltes d'elles van desaparèixer.

La Llei 5/82 de creació de l'ens televisiu continua en vigor a hores d'ara després d'haver estat sotmesa a dues modificacions els anys 1996 i 1998.³⁷ Recollia i encara recull, com un dels seus principis, el respecte al pluralisme lingüístic i, també, la promoció i defensa de la llengua i cultura basques, i l'obligació d'equilibrar l'oferta global d'emissions televisives en eusquera —article 3, apartats *c* i *h* de la llei. No s'han produït modificacions en relació amb les previsions lingüístiques, i aquestes s'han anat concretant mitjançant els successius plans estratègics que ha anat aprovant l'ens.

Una altra norma que, entrada ja l'etapa digital, va tenir molta importància en el desplegament de les emissions televisives d'àmbit local en Euskadi va ser el Decret 190/2006, de 3 d'octubre, que regulava el servei de televisió local per ones terrestres, el qual establia el règim jurídic d'atorgament dels títols habilitants per a emetre en l'àmbit local i també els criteris de programació que haurien de seguir els concessionaris de la TDT local.

Segons l'exposició de motius, el Decret estableix el règim lingüístic en l'àmbit local per tal de garantir l'oferta en eusquera com a llengua de comunicació de la comunitat autònoma, tot contribuint a la seua normalització mitjançant un oferta bilingüe.³⁸ Entre els principis de la producció que consten en la norma, hi trobem, ben destacat, la “promoción de la cultura vasca, en general, y del euskera, en particular, así como de las singularidades culturales y lingüísticas de las correspondientes áreas de prestación del servicio, contribuyendo a la normalización lingüística y cultural del país”.

El Decret exigia que l'eusquera fora la llengua preferent de l'emissió de tal manera que un dels criteris d'adjudicació era la presència de l'eusquera en la programació per sobre dels mínims exigits. Els mínims, si els concessionaris eren públics, és a dir, municipis, s'establien en el 50%, del temps d'emissió, incrementat pel percentatge de bilingües si aquest era major; si eren privats, el 20%, independentment de l'índex sociolingüístic de la demarcació. Aquesta va ser la base sobre la qual es convocà el concurs autonòmic de TDT d'àmbit local.³⁹ Se n'atorgaren 57, d'aquestes concessions.⁴⁰

El sistema de percentatges d'emissió tant de la televisió pública Euskal Telebista, com de les televisions locals, implicava que cap canal emetés només en castellà. Tanmateix, aquesta situació va canviar en regular el País Basc el sector audiovisual amb el [Decret 231/2011, de 8 de novembre, sobre la comunicació audiovisual \(BOPV núm. 222, de 23 de novembre\)](#). Aquesta norma, que regula conjuntament el règim jurídic de la

³⁷ [Ley 4/1996, de 11 de octubre, de reforma de la Ley de creación del Ente Público Radio Televisión Vasca](#), i [Ley 8/1998, de 27 de marzo, de modificación de la Ley de creación del Ente Público Radio Televisión Vasca](#).

³⁸ “Se trata de propiciar oferta televisiva en euskera para que las personas que así lo deseen dispongan de programación televisiva local también en esta lengua y tengan la oportunidad de utilizar el euskera en este ámbito. La consecución de este objetivo, que persigue la promoción del uso social del euskera prevista en la legislación vigente en aras de garantizar a quien así lo desee la posibilidad de vivir en euskera, se pretende llevar de manera gradual y flexible, atribuyendo los mayores grados de compromiso a los organismos públicos, y de acuerdo con los criterios de progresividad y adecuación a la realidad sociolingüística de cada ámbito de actuación. Así es como se plantea, desde unos mínimos generales, un régimen de cuotas relacionadas con las medias sociolingüísticas que haga factible el derecho de toda la ciudadanía a tener oferta en sus lenguas en los medios de comunicación local y favorezca la existencia de programas íntegramente en euskera”.

³⁹ [Orden de 12 de diciembre de 2006 \(BOPV núm. 246, de 28 de diciembre\), de la Consejera de Cultura, por la que se convoca el concurso para el otorgamiento de las concesiones para la prestación del servicio de televisión local por ondas terrestres en régimen de gestión indirecta](#).

⁴⁰ [Concesiones administrativas de la gestión directa de TDT](#).

ràdio i la televisió i el sector de la comunicació audiovisual d'Euskadi, ha significat, com veurem, una clara regressió de les garanties de les emissions en basc.

En relació amb les llicències d'emissió, el Decret no preveu percentatges d'emissió, sinó reserves de canals destinats a emetre íntegrament en eusquera, així, en cada concurs i segons l'article 7.2.c, s'ha d'indicar quina és aquesta reserva. Respecte de la configuració de les reserves, l'article 9 de la Llei preveu que, en els concursos d'adjudicació de llicències televisives, es reservarà almenys una llicència per a l'emissió íntegra en eusquera per a cada zona de servei, sempre que hi hagen més de tres llicències a atorgar. En el cas de llicències radiofòniques, també hi haurà la reserva d'un terç de les reserves quan la població de la zona supere els 100.000 habitants, i una si la població és inferior a aquesta xifra, sempre que hi hagen més de dues llicències a atorgar.

Ara bé, la Llei preveu la possibilitat que aquestes reserves no siguin efectives quan “no se presente ninguna oferta que contemple la emisión íntegra en euskera”, o si, tot i presentar-se, l'oferta no satisfà les necessitats del servei segons les bases. Aquesta redacció no garanteix, òbviament, les emissions en eusquera, atès que com hem vist en cap lloc s'obliga als concessionaris a presentar sempre oferta que incloga la reserva d'eusquera i aquesta pot quedar en paper mullat en cas de no existir, en una determinada demarcació, una oferta concreta.

El decret també estableix, en relació amb les emissions en eusquera dels canals bilingües, que s'hauran de fer entre les 7 del matí i les 12 de la nit, repartides en totes les franges horàries i que en el *prime time*, la programació en eusquera haurà d'ocupar almenys el percentatge en hores equivalent a l'índex sociolingüístic corresponent a la demarcació, tractant-se de gestors públics, el 50%.

Se'ns escapa com pretén el Govern del País Basc millorar els índexs d'euskaldunització si les quotes d'emissió s'ajusten al percentatge de parlants de cada zona; creiem que la normalització lingüística exigeix mesures de foment específicament dirigides a aquelles zones més castellanitzades per tal de coadjuvar a la millora de les xifres de parlants. A més, la nova regulació suposa en la pràctica que, coberta la reserva amb una o dues emissions en eusquera, les altres emissions poden fer-se íntegrament en castellà, cosa que en la situació anterior no succeïa.

L'Acord del Govern Basc que regula les bases de les concessions d'emissores de ràdio de freqüència modulada,⁴¹ aprovat sota les directrius d'aquest Decret, preveu l'atorgament d'onze llicències d'emissió íntegra en eusquera en les demarcacions de Bilbao (2), Durango (1), Getxo (1), Beasain (1), Donostia (2), Legazpi (1) i Gasteiz (3). En el cas d'emissores musicals, per acollir-se a aquesta reserva han de garantir que almenys el 25% de la música cantada siguin cançons interpretades en eusquera.

Pel que fa a les perspectives de futur, tant els plans estratègics d'Euskal Irratia Telebista, com els contractes programa recentment aprovats pel Govern basc, indiquen que hi ha la voluntat d'incrementar les emissions en eusquera, precisament de la mà de les dades sociolingüístiques que parlen d'un avenç en l'euskaldunització, especialment entre els parlants més joves. Aquestes previsions no inclouen, almenys a curt termini, modificar la legislació sobre mitjans de comunicació, sinó un conjunt d'actuacions específiques per a cada canal de televisió i emissora de ràdio. Ens remetem als últims documents aprovats.⁴²

Pel que fa a **Nafarroa**, la situació ha estat molt diferent a la d'Euskadi. Aquesta comunitat no va crear mitjans autonòmics a l'empara de la Llei del tercer canal tot i la previsió en aquest sentit continguda en la disposició transitòria setena de la [Llei orgànica 13/1982, de 10 d'agost, de reintegració i millora del règim foral de Navarra](#). Els mitjans radiofònics i televisius navarresos han estat d'àmbit local —i comarcal en el millor dels casos— i de titularitat privada, atès que fins a l'arribada de la digitalització i els canvis tecnològics i legislatius, no hi podien existir mitjans autonòmics privats.

41 [Resolución 14/2012, de 29 de febrero, de la directora de la Secretaría del Gobierno y de Relaciones con el Parlamento, por la que se dispone la publicación del Acuerdo adoptado por el Consejo de Gobierno “por el que se aprueban las bases que rigen el concurso público para el otorgamiento de las licencias para la prestación de servicios de comunicación radiofónica en ondas métricas con modulación de frecuencia en la Comunidad Autónoma del País Vasco” \(BOPV núm. 51, de 12 de marzo\).](#)

42 *Líneas estratégicas y proyectos 2017-2020* i [Contrato Programa 2016-2019](#).

Hi ha hagut, això sí, emissores de televisió local per ones hertzianes i per cable, així com també emissores radiofòniques municipals, privades i comunitàries. La presència de la llengua basca ha estat molt desigual. Podem destacar Euskalerrria Irratia, en Iruña, que va començar les seues emissions en 1988 i fou la primera emissora que emetia íntegrament en basc. Els poders públics navarresos no han exercit mai les seues obligacions envers la protecció i difusió de l'eusquera en els mitjans de comunicació i el cas d'aquesta emissora és un bon exemple: tot i ser l'única durant molts anys que emetia íntegrament en eusquera, mai havia obtingut llicència d'emissió fins 2016 i els concursos han estat sistemàticament atorgats a altres emissores que no feien ús de l'eusquera.⁴³

Ja ben entrada l'era digital es va aprovar la [Llei foral 18/2001, de 5 de juliol, per la qual es regula l'activitat audiovisual a Navarra](#) i es crea el Consell Audiovisual de Navarra. Aquesta norma, recull, com un dels principis de la programació “el respecte a la identitat, les institucions i els símbols de la comunitat foral de Navarra, presentant i representant en tot moment el territori de la comunitat foral com una realitat pròpia i diferenciada tant en els seus aspectes gràfics com en les seves descripcions, de conformitat amb l'ordenament jurídic”. Aquest principi expressa entre línies el rebuig del legislador navarrès a vincular aquell territori amb la resta de la comunitat bascòfona i l'existència d'una situació conflictiva, des del punt de vista polític, que no pas social, generada per la presència a Navarra de les emissions de l'EITB, televisives i radiofòniques per a suplir l'absència de mitjans en eusquera en aquesta comunitat.⁴⁴

Aquesta llei foral també recull com a principi “el respecte al pluralisme polític, religiós, social, cultural, ideològic i lingüístic”, el qual no té cap concreció en l'aspecte lingüístic, ja que la reserva que hom realitza és per a les obres audiovisuals navarreses, en la línia de la Llei del sector audiovisual del País Valencià, que parla d'obres valencianes i no d'obres en valencià. Doncs bé, la llei navarresa obliga els operadors de televisió a reservar el 10 per 100 del seu temps d'emissió anual a la difusió d'obres audiovisuals navarreses, les quals poden, perfectament, estar fetes exclusivament en castellà.

Aquesta llei va ser derogada l'any 2011 per la [Llei foral 15/2011, de 21 d'octubre, per la qual es deroga la Llei foral 18/2001, de 5 de juliol, per la qual es regula l'activitat audiovisual a Navarra i es crea el Consell Audiovisual de Navarra](#), en sostenir el legislador navarrès que ja no s'ajustava a la normativa estatal —Llei de comunicació audiovisual 7/2010— i que, a més, la crisi obligava a retallar en càrrecs i organismes autonòmics. L'any següent, però, es va dictar el [Decret foral 5/2012, de 25 de gener](#), sobre serveis de comunicació audiovisual en la comunitat foral de Navarra per tal de regular les competències autonòmiques en relació amb els serveis de comunicació audiovisual: l'atorgament de llicències, la prestació del servei mitjançant ones hertzianes, el procediment de comunicacions prèvies i les potestats d'inspecció i sanció. La norma no fa cap previsió lingüística concreta i només es diu que, un dels criteris per a l'atorgament de les llicències és el de “l'emissió del programa en basc”.

Els adjudicataris de les llicències per a les emissions televisives d'àmbit autonòmic (Canal 4, Canal 6, Nafar Telebista i després Navarra Televisión, amb dos canals) han emès principalment en castellà, reduint l'eusquera a uns pocs programes setmanals, principalment infantils, musicals o esportius. Com a curiositat, però ben significativa, ni la pàgina web de [Navarra Televisión](#) té opció lingüística i està publicada íntegrament en castellà, sense versió en eusquera.

Hi ha algun mitjà d'àmbit local en eusquera, com ara [Xaloe Telebista](#), que va néixer com a televisió local de la zona nord, (Baztán, Malerreka, Bortzirriak) i després va aconseguir una adjudicació local per a la demarcació d'Iruña. Aquesta emissora ha comptat amb finançament popular a través de *crowdfunding* i sobretot, amb el suport de les associacions de pares i mares que l'han defensat per emetre programació infantil en basc. Pel que fa a les emissores de ràdio en eusquera, a més de la ja esmentada Euskalerrria Irratia, podem esmentar Xorroxin Irratia (també en la zona nord de les valls pirinenques —Baztan, Bertizarana,

43 La història d'aquesta emissora està farcida d'escàndols polítics vinculats al seu boicot, incloent-hi diverses adjudicacions de concessions d'emissió anul·lades judicialment, així com ordres de tancament d'emissions, canvis forçats de repetidors emissors i una llarga llista d'actes d'hostilitat.

44 El mapa del temps que apareix als informatius de la televisió basca ha estat objecte de discussió al parlament autonòmic, de la mateixa manera que el mapa de la televisió catalana s'ha discutit al parlament valencià. La representació gràfica d'Euskal Herria en el seu cas, i dels Països Catalans en el nostre, ofenia les sensibilitats, precisament, dels que mai no s'han preocupat per fomentar les llengües pròpies.

Bortziriak, Leitzaldea, etc.—), Lesaka y Elizondo i algunes ràdios locals municipals: Karrape a Leitza, Esan-erran a Jauntsarats, Aralar a Lekunberri i Beleixe a la localitat d'Etxarri-Aranatz.

El Comitè d'Experts que monitoritza el compliment de la Carta europea per a les llengües regionals o minoritàries, ha advertit des del primer cicle de seguiment de l'incompliment per part de Navarra de l'obligació de fomentar l'ús del basc en els programes de ràdio i de televisió d'Euskadi i n'ha fet també esment en les seues recomanacions del Consell de Ministres.⁴⁵ Molt recentment, però, la situació ha canviat gràcies a l'emissió dins el territori navarrès de les emissions d'Euskadi Irratia Telebista, gràcies a la seua legalització mitjançant l'atorgament de llicència d'àmbit autonòmic.

Intercanvis al si de la comunitat

De la mateixa manera que a la comunitat lingüística catalana, els programes de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals s'han irradiat, no sense problemes, fora del seu àmbit estricte —les quatre províncies catalanes— a pràcticament tot el territori catalanoparlant, les emissions radiofòniques i televisives d'Euskadi Irratia Telebista s'han dut a la resta de territoris bascofons, els quals no han disposat, en moltes ocasions, de cap altre mitjà en euskera que el fet per la comunitat veïna.

Com hem vist, en Navarra ha estat clamorosa l'absència de mitjans propis i, una vegada implantats els mitjans autonòmics, per a l'atorgament de llicències a entitats privades, tampoc s'ha exigut per part de les autoritats forals cap percentatge mínim d'emissions en eusquera. La presència dels mitjans en eusquera en Navarra ha estat molt minsa, limitada a l'àmbit local i comarcal. I pitjor encara ha estat la situació d'Iparralde, el País Basc francès, on no hi ha hagut, tret també d'alguna emissora radiofònica local i algun informatiu en la televisió francesa, presència de la llengua basca.

Les emissions fora dels límits autonòmics sempre han toparat amb els problemes legals, la falta d'habilitació i la falta d'espai radioelèctric. També en el cas de les emissions basques s'ha acudit a la tècnica dels convenis de col·laboració, fins i tot abans d'estar recollits legalment com una possibilitat, l'any 1999.

Així, ja en l'any 1995 es va signar un acord entre els governs basc i navarrès per tal de facilitar l'emissió d'EITB en Navarra, que s'estava realitzant a través de repetidors adquirits per particulars des de 1986.⁴⁶ La digitalització, però, va provocar l'apagada de la televisió i la ràdio basques a Navarra i, des de llavors, una intensa activitat en l'àmbit municipal (aprovant mocions que demanaven la lliure recepció d'EITB) i també en l'àmbit parlamentari, ha demanat la digitalització del senyal basc en la comunitat navarresa.⁴⁷

L'any 2009 es va signar un altre conveni de col·laboració segons el qual EITB podia emetre a Navarra, sempre que aquesta comunitat fora diferenciada del País Basc⁴⁸ i fos Euskadi i no Navarra qui n'assumira els costos. Davant les reticències respecte de la despesa del Govern basc, s'hi va acabar instal·lant un repetidor no emparat per cap autorització.

Aquestes emissions —i les que s'iniciaren l'any 2013 en Pamplona— van ser denunciades per l'executiu navarrès l'any 2015 i davant l'ordre de paralització emesa pel Ministeri d'Indústria, les emissions varen cessar. Només el canvi de signe polític i la nova configuració del parlament navarrès va permetre la retirada d'aquesta denúncia i el manteniment de les emissions.

A més, l'any 2016 es va signar un nou acord per a la difusió dels serveis d'EITB en Navarra.⁴⁹ Per a aquestes emissions s'estan emprant freqüències d'àmbit local que havien quedat desertes, mentre la comunitat navarresa intenta que l'Estat li n'atorgue més espai bé augmentant la capacitat del múltiplex digital assignat,

45 [Recomanació del Comitè de Ministres de data 21/09/2005.](#)

46 La primera antena repetidora es va instal·lar en el Santuari de Sant Miquel d'Aralar, a prop d'Iruña, en una situació de proximitat en línia recta i suficientment elevada per a donar cobertura a tota l'àrea metropolitana.

47 [Resolució del Parlamento de Navarra de 25 de octubre de 2013 por la que se insta a EITB a digitalizar la red analógica existente.](#)

48 Els mapes del temps d'Euskal Telebista han estat objecte de discussió parlamentària i de diferents mocions per decidir si havien o no de marcar les diferències administratives dins la comunitat lingüística.

49 [Resolució 93/2016, de 22 de julio, del Director de la Secretaría del Gobierno y de Relaciones con el Parlamento, por la que se dispone la publicación del Convenio de colaboración suscrito con la Comunidad Foral de Navarra para la difusión de los servicios de EITB en Navarra.](#)

bé mitjançant l'assignació d'un segon múltiplex per a poder distribuir el conjunt de programes d'ETB per tot el territori. L'Estat, però, no ha resolt favorablement aquesta petició i les emissions d'ETB no són encara homogènies a tot el territori navarrès.

La senyal d'EITB arriba també a Cantàbria, la Rioja i determinades zones de Burgos i Aragó.

A Iparralde hi arriba també via satèl·lit i via digital gràcies a la signatura d'un conveni entre Euskal Irrati Telebista i la [Euskararen Erakunde Publicoa](#) (Oficina Pública de la Llengua Basca), l'ens de dret públic de l'Estat francès encarregat de les polítiques lingüístiques en favor de l'euquera.

Comunitat lingüística gallega

Galícia sí que va incorporar la creació de mitjans propis al seu Estatut,⁵⁰ l'any 1981. D'altra part, la [Llei 3/83, de 15 de juny, de normalització lingüística de Galícia](#), recull, en el seu article 18 que el gallec serà la llengua usual en les emissores de ràdio i televisió de competència de les institucions autonòmiques. Amb aquestes bases i dins la primera fornada de televisions autonòmiques la comunitat gallega va aprovar la [Llei 9/1984, d'11 de juliol, que estableix la creació de la Companyia Ràdio-Televisió de Galícia](#), per la qual s'establia que la televisió pública tenia una missió de "promoció, difusió i impuls de la llengua gallega" (art. 1.1).

Les emissions televisives, d'acord amb el que ja preveia la llei de normalització, es fan, des de llavors, en gallec, com a llengua vehicular de tota la programació, tret de part de la publicitat i alguns programes internacionals. La Televisió de Galícia va tenir un segon canal a partir de l'any 2008 i, si bé s'havia emès via satèl·lit durant els anys noranta, compta actualment amb dos canals internacionals amb emissions per a Europa i per a Amèrica. Radio Galega, per la seua part, emet tres emissores de ràdio, Radio Galega, la principal i generalista, des de 1984, Radio Galega Música i Son Galicia Radio, aquestes dues més recentment, des de l'any 2004.

La Xunta de Galícia va atorgar l'any 2005, encara sota la presidència de Fraga, dues llicències de TDT autonòmica a dos grups empresarials vinculats a la cadena COPE (Popular Televisión i Grupo Voz, de La Voz de Galícia), però aquestes emissions, a més d'incomplir les condicions d'emissió del concurs, no van resistir econòmicament i van haver de tancar. Havien d'emetre en gallec la meitat de la producció pròpia, és a dir, un 30% de la programació.

Pel que fa als canals de TDT locals, varen ser adjudicats els anys 2006 i 2014 i, més recentment, el 2018. Hom va incorporar al concurs l'exigència d'emetre programes de producció pròpia un mínim d'un 60% del total de l'emissió, dels quals almenys el 50% havia de ser en llengua gallega. Així mateix, la convocatòria preveia com a requisit que s'havia d'emprar el gallec en les emissions de forma general, d'acord amb la llei de normalització.⁵¹

Galícia ha regulat els mitjans audiovisuals públics mitjançant la [Llei 9/2011, de 9 de novembre, dels mitjans públics de comunicació audiovisual de Galícia](#). En aquesta norma, es fa un elogi al paper que Televisió de Galícia i Radio Galega han realitzat en relació amb la normalització de la llengua gallega, el reforçament de la identitat del poble gallec, la promoció de la cultura gallega i l'impuls de la indústria audiovisual del país.

Així mateix, la norma recull els principis inspiradors de l'activitat de comunicació audiovisual de la Corporació RTVG entre els quals s'hi troben, la promoció i la difusió de la cultura i llengua gallegues, la defensa de la identitat de Galícia i l'ús de la llengua gallega.

La norma estableix d'una forma meridiana i rotunda que la llengua de la Corporació RTVG és el gallec i que la prestació del servei serà en llengua gallega. També determina que les comunicacions amb el seu personal hi seran en eixa mateixa llengua.

⁵⁰ Article 34 de la [Ley Orgánica 1/1981, de 6 de abril, de Estatuto de Autonomía para Galicia](#).

⁵¹ [Concurso público para o outorgamento de licenzas para a prestación de servizos de comunicación audiovisual televisiva de titularidade privada de ámbito local](#)

Finalment, aquesta llei preveu l'establiment de convenis de col·laboració per a la producció o difusió de continguts audiovisuals en gallec i portuguès per a la difusió de continguts en aquests idiomes en Galícia i en altres països lusòfons.

En relació amb la comunicació audiovisual radiofònica, Galícia ha dictat el [Decret 102/2012, de 29 de març, mitjançant el qual es desenvolupa el servei de comunicació audiovisual radiofònica en l'àmbit de la comunitat autònoma de Galícia](#). En aquesta norma s'estableixen els requisits per a les emissions en funció de la titularitat dels mitjans.

Per a ser titular d'una llicència d'emissió radiofònica, és a dir, el cas de prestadors privats, l'ús de la llengua gallega ha de ser almenys d'un 50% de les emissions i s'ha de distribuir equitativament en totes les franges horàries. Tractant-se de cadenes estatals, el percentatge s'aplicarà comptabilitzant només les desconexions autonòmiques gallegues. Per al cas dels prestadors de ràdio local públics, la llengua normal d'emissió ha de ser el gallec. A més, han de complir també la resta d'obligacions establertes per la normativa lingüística i en cap cas l'emissió en llengua gallega serà inferior al 50% de les hores d'emissió setmanal. Finalment, per als prestadors comunitaris sense ànim de lucre, el gallec haurà d'ocupar el 50% de les emissions, repartit en totes les franges horàries.

La Televisión de Galicia arriba a tota Galícia, a més de desbordar cap al territori portuguès en tota la seua franja fronterera. Abasta també la zona gallegoparlant d'Astúries, la comarca de Sanabria en Zamora i la d'El Bierzo en Lleó, en aquest darrer cas, pràcticament des del principi de les seues emissions. En El Bierzo, el col·lectiu cultural Fala Ceibe ha reivindicat a la Junta de Castella i Lleó la celebració d'un conveni per a legalitzar les emissions. Va haver-hi una resolució favorable del *procurador común* que instava a signar el conveni, però no ha estat possible encara legalitzar les emissions.

Televisión de Galicia ha signat un conveni amb la Radio Televisió Portuguesa per a la producció conjunta de programes i obres audiovisuals. El parlament gallec, d'altra part, ha debatut la possibilitat d'establir convenis de col·laboració amb Portugal per tal de fer arribar a Galícia les emissions televisives i radiofòniques de la televisió pública portuguesa i, paral·lelament, la cambra portuguesa ha aprovat una resolució per instar el Govern a realitzar les gestions necessàries davant les institucions gallegues i espanyoles per a la promoció i la recepció de la RTP en Galícia. Actualment es distribueix en Portugal per Cable i via satèl·lit però no hi ha reciprocitat en obert.

Altres llengües protegides sense rang d'oficialitat

Ens hem de referir encara que siga molt breument a la situació de les comunitats autònomes que tenen alguna llengua pròpia reconeguda que, tot i no estar declarada oficial, té algun nivell de protecció o promoció com són el cas d'Aragó (amb dues llengües, català i aragonès), Astúries (gallec, asturià-bable), Castella i Lleó (gallec), les ciutats autònomes de Ceuta i de Melilla (àrab), Extremadura (portuguès o gallec) i la comunitat de Múrcia (català).

Castella i Lleó té reconeguts en el seu estatut els idiomes asturleonés i el gallec.⁵² En aquesta norma s'estableix que aquestes llengües tindran respecte i protecció en els llocs on es parlen habitualment. Tanmateix, les poques emissions en gallec i en asturià que hi arriben provenen de la televisió gallega i de l'asturiana. La televisió autonòmica castellanolleonesa, privada, no emet més que en castellà. La televisió gallega ha emès des de bon principi per als territoris d'El Bierzo i Sanabria, primer mitjançant repetidors d'ones hertzianes instal·lats sense autorització administrativa i després, en l'era digital, gràcies a l'impuls de la Xunta de Galícia en estendre les seues emissions de TDT.

Astúries regula, en la [Llei 1/1998, d'ús i promoció del bable-asturià](#), el bable asturià com a llengua tradicional d'Astúries alhora que reconeix també el gallec asturià com una modalitat lingüística de determinades zones, a protegir separatament però amb els mateixos criteris de protecció, respecte i tutela. Així mateix, la norma recull una protecció específica per a aquestes llengües en els mitjans de comunicació, la promoció de la

⁵² Article 5 de la [Ley Orgánica 14/2007, de 30 de noviembre, de reforma del Estatuto de Autonomía de Castilla y León](#): "2. El leonés será objeto de protección específica por parte de las instituciones por su particular valor dentro del patrimonio lingüístico de la Comunidad. Su protección, uso y promoción serán objeto de regulación. 3. Gozará de respeto y protección la lengua gallega en los lugares en que habitualmente se utilice".

seua defensa per part de les administracions públiques i la seua presència en els mitjans de comunicació, a més de la promoció de la producció editorial i audiovisual. Tanmateix, la presència d'aquestes llengües en els mitjans és mínima. Pel que fa a la Radio Televisió del Principat d'Astúries, que va començar a emetre l'any 2006, té dos canals, emetent majoritàriament en castellà amb alguns programes en asturià, tot i que per a la corporació pública autonòmica, hom estableix mitjançant la [Llei 8/2014, de 17 de juny, de segona reestructuració del sector públic autonòmic](#), que tindrà, com a principis d'actuació de la seua programació, la protecció del bable/asturià i del galleg/asturià.

Aragó ha rebut tradicionalment les emissions de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i també, parcialment, les de la RTVV, fetes en català, no sense problemes com hem comentat ja a l'apartat que tractava dels intercanvis al si de la comunitat lingüística catalana. La televisió autonòmica aragonesa, creada l'any 2005, igual que la ràdio,⁵³ tot i tenir com a un dels seus objectius la protecció de les diferents modalitats lingüístiques, emet en castellà encara que molt recentment ha incorporat un programa magazín en aragonès, "Charrín-Charrán".

Recordem que l'Estatut aragonès no identifica les llengües parlades en la comunitat i remet a la Llei de llengües la seua regulació; per la seua part, aquesta Llei de llengües aragonesa⁵⁴ ha tingut diverses redaccions en les quals s'ha reconegut, després d'uns anys en què s'amagà el nom de les llengües, tant l'aragonès com el català com a llengües pròpies de la comunitat.

Múrcia no rep, en les poblacions on es parla valencià, les emissions en valencià de la nova Corporació Valenciana de Mitjans Audiovisuals.

Ceuta va estrenar la seua televisió pròpia l'any 2000 i **Melilla** l'any 2008. Totes dues tenen alguns programes en dariya⁵⁵ (modalitat marroquina d'àrab que es parla en Melilla) i tamazigh (llengua bereber, que no és oficial tampoc en Marroc parlada en Ceuta) en les seues emissions, principalment informatius, tot i que la llengua principal d'emissió és el castellà.

9 Conclusions

Després d'analitzar els antecedents de la normativa estatal actual, la configuració constitucional i el seu desplegament en normativa bàsica, així com veure quines competències han estat exercides per l'Estat i quines per les comunitats autònomes i descriure, a grans pinzellades, el mapa comunicatiu dels diferents territoris amb llengües pròpies diferents del castellà, arriba l'hora de treure algunes conclusions de tot plegat o, més aviat, d'extractar uns trets definitoris del panorama legislatiu estudiat.

En destacarem tres —sense perjudici d'altres possibles interpretacions i consideracions— que ens resulten determinants. En primer lloc, la constatació que estem davant d'un sistema que, tot i permetre un segon plànol de nivell autonòmic i local, manté en l'àmbit estatal i en la seua configuració general una concepció profundament centralista i uniformadora en castellà. En segon lloc, entendre que la característica més perniciosa del sistema audiovisual autonòmic és que fracciona les comunitats lingüístiques a les quals, teòricament, ha de prestar un servei públic essencial de normalització lingüística i garantia dels drets comunicatius dels seus parlants, i que l'Estat no vol modificar aquesta situació malgrat l'assumpció de compromisos internacionals. En tercer i últim lloc, posar de manifest que, amb aquest sistema, el dret a la comunicació en llengua pròpia no està garantit i que l'Estat no ha assolit en aquest àmbit les obligacions derivades de la legislació internacional europea i comunitària i dels principis constitucionals.

⁵³ [Decret 13/2005, de creació TVAA](#) i [Decret 14/2005, de creació RAA](#)

⁵⁴ [Ley 3/2013, de 9 de mayo, de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón](#). Article 2.2: "Además del castellano, Aragón tiene como propias, originales e históricas las lenguas aragonesas con sus modalidades lingüísticas de uso predominante en las áreas septentrional y oriental de la Comunidad Autónoma". Recentment, mitjançant la [Ley 2/2016, de 28 de enero, de Medidas Fiscales y Administrativas de la Comunidad Autónoma de Aragón](#), s'han substituït aquests circumloquis per aragonès i català respectivament: "Asimismo, se modifica la Ley 3/1999, de 10 de marzo, del Patrimonio Cultural Aragonés, de forma que el aragonés y el catalán de Aragón se reconocen como las lenguas y modalidades lingüísticas propias".

⁵⁵ El 62,9% de la població de Ceuta d'origen àrab-musulmà parla aquesta varietat d'àrab, com a llengua habitual. Només un de cada tres utilitza el castellà més sovint que l'àrab, segons les conclusions de l'estudi *Los usos lingüísticos de la población de Ceuta: el español, el árabe y el beréber* (2014).

9.1 Centralisme estatal i monolingüisme castellà

Hem iniciat aquest article parlant de la Televisió Espanyola i els seus orígens en plena dictadura, i de com la televisió naixia amb “intención de servicio y servicio mismo a los principios fundamentales y a los grandes ideales del Movimiento Nacional”, de tal manera que, segons vaticinava el ministre del ram, Arias-Salgado, “llegará a ser uno de los mejores instrumentos educativos para el perfeccionamiento individual y colectivo de las familias españolas”.

I alguna cosa d'aquells “principis del Movimiento Nacional” —el primer dels quals implicava que España era una “unidad de destino en lo universal”—⁵⁶ ha quedat imbricada en la construcció legal i també material de la televisió a l'Estat espanyol⁵⁷ i, en conseqüència, en tots els mitjans de comunicació audiovisual la regulació i posada en marxa dels quals depèn de l'Estat. La televisió espanyola era, des del franquisme, un instrument d'integració, socialització i creació d'un relat d'autoimatge nacionalista espanyol, la qual cosa, conjuminada amb la modernitat i popularitat del mitjà, la convertien en una eina poderosíssima a la qual l'Estat no podia ni pot renunciar.

L'Estat no ha canviat tant, com veurem, quant a la concepció centralista de la televisió d'àmbit estatal, així que la primera característica a destacar de l'articulació jurídica dels mitjans de comunicació a l'Estat és el centralisme i també el monolingüisme castellà.

En efecte, la Constitució reservà la competència normativa bàsica sobre mitjans de comunicació a l'Estat i no a les comunitats autònomes, com perfectament podria haver fet. Aquesta competència bàsica estava, a més, reforçada de fet per l'assignació de la competència exclusiva sobre telecomunicacions a l'Estat, la qual cosa implicava que seria l'Estat qui continuaria organitzant, reservant i atorgant, si arribava el cas, els canals i freqüències sobre els quals les comunitats autònomes podrien implementar els mitjans audiovisuals d'àmbit autònom, tot exercint el control final sobre la creació de mitjans.

Aquesta visió i la seua plasmació és hereva de l'estructura comunicativa existent durant el franquisme en la qual el servei radiofònic i després televisiu era considerat un servei públic de titularitat estatal que es prestava directament o bé mitjançant concessió estatal tot d'acord amb els “plans” d'ordenació. *L'Estatuto de la Radio y la Televisión, de 1980*, i sobretot, la *Ley del Tercer Canal de Televisión, de 1983*, incideixen en eixa visió centralista en definir la radiodifusió i la televisió com un servei públic essencial, titularitat de l'Estat i preveure que eventualment, el Govern podria concedir a les comunitats autònomes la gestió directa d'un dels canals estatals dels quals era titular exclusiu.

No obstant això, les comunitats autònomes, amb Euskadi al capdavant i poc després, Catalunya, Galícia i el País Valencià, com hem vist, han anat configurant els seus propis mitjans a partir de 1982, de tal manera que, per una part, s'han estructurat els mitjans estatals i, per l'altra, els autònoms i locals dins el marge legislatiu i físic, per la subjecció a la normativa bàsica estatal i la limitació d'espai radioelèctric, que l'Estat els ha donat.

Aquests dos plànols, però, estatal i autònom, no han operat mai en rang d'igualtat i el centralisme rau per sota tota la normativa estatal fins i tot, a hores d'ara, després de l'entrada de les televisions privades, de la liberalització dels serveis prestadors de telecomunicacions i de la incorporació a la normativa interna de les directrius europees: d'una part, el desplegament legislatiu de les comunitats autònomes sobre el sector audiovisual s'ha d'ajustar a la Llei general de comunicació audiovisual i a la Llei general de telecomunicacions i, d'altra, la materialització dels mitjans s'ha d'ajustar als plans tècnics nacionals, tant de radiofonia com de televisió autònoma i local.

⁵⁶ El primer dels *principios del Movimiento*, recollits en la *Ley de 17 de maig de 1958, de Principios del Movimiento Nacional*, estableix que “España es una unidad de destino en lo universal. El servicio a la unidad, grandeza y libertad de la Patria es deber sagrado y tarea colectiva de todos los españoles”.

⁵⁷ José Carlos Rueda Laffond, investigador del Departament d'Història de la Comunicació Social de la Universitat Complutense de Madrid, indica, en el seu treball (Rueda, 2018) que l'organització centralista, basada en un esquema radial que parteix de Madrid, reproducció del sistema ferroviari decimonònic, i amb un centre secundari de producció, Barcelona, subordinat al principal de Madrid, va ser proposada en el *Plan nacional de televisión* de l'Asociación Nacional de Ingenieros en 1955, en el Centenario de las Telecomunicaciones Españolas, segons s'indica en les actes del I Congreso Nacional de la Asociación de Ingenieros de Telecomunicación (1961: 9-11), celebrat a Madrid.

A més, la competència de gestió, compartida entre l'Estat i les comunitats autònomes, que podria millorar el resultat final, és en la pràctica molt limitada i s'exerceix de forma centralista. En primer lloc, en relació amb la participació de les comunitats autònomes en l'ens estatal de Radio i Televisió, RTVE, d'acord amb l'Estatuto de la Radio y la Televisión, aquesta es contrau a l'organització territorial, no al Consell d'Administració, i a la possibilitat d'informar el Consell Assessor de cada comunitat sobre les “necessitats i capacitats” i fer les oportunes recomanacions (no vinculants, òbviament) respecte a la programació que els centres territorials emeten.

En segon lloc, respecte a la participació de les comunitats autònomes en la planificació i ordenació de l'espectre radioelèctric, és també més que reduïda, pràcticament inexistent, en estar limitada a fer peticions i al·legacions que en cap cas són vinculants per a l'Estat, com hem vist en analitzar la Llei general de comunicació audiovisual i el Reglament sobre l'ús del domini públic radioelèctric.

Com a resultat de tot plegat, les televisions estatals emeten exclusivament en castellà, amb molt poc contingut que reflectisca el pluralisme territorial i lingüístic d'una part, i de l'altra, s'ha privilegiat la creació d'emissores i cadenes televisives d'àmbit estatal i s'ha limitat la creació en l'àmbit autonòmic. Tampoc la digitalització ha millorat la situació, ja que el dividend digital ha estat, en els successius plans tècnics, destinat a altres usos que s'han considerat més prioritaris que el d'augmentar la capacitat comunicativa de les comunitats autònomes amb l'atorgament de més múltiples que han estat reiteradament sol·licitats per aquestes (País Valencià, Navarra, Catalunya, Euskadi...). En definitiva, la digitalització i la millora tecnològica han multiplicat els canals que emeten en castellà, però no en la mateixa mesura els que potencialment poden emetre en altres llengües de l'Estat.

I això tampoc hauria de ser així necessàriament si l'Estat hagués acomplert les seues obligacions en matèria de pluralisme lingüístic, tant en els mitjans públics com en els privats. Però no ha estat el cas. Així, malgrat la permanent inclusió a tota la normativa estatal de preceptes que recullen la necessària protecció i defensa del pluralisme lingüístic i la diversitat lingüística, les televisions i ràdios estatals, públiques i privades, emeten en castellà excepte en algunes de les desconnexions territorials, principalment les catalanes.

La culminació de la normativa bàsica estatal en la vigent Llei general de la comunicació audiovisual i el seu article 5, segons el qual es reconeix el dret de totes les persones a la diversitat lingüística comunicativa, no té traducció material. L'obligatorietat de respectar determinades quotes d'emissió “en qualsevol de les llengües espanyoles”, que també conté aquesta llei com a garantia del dret a la diversitat, s'està interpretant de tal manera que queda satisfeta amb l'emissió en llengua castellana que és, òbviament, una llengua espanyola.

En definitiva, han estat i són les comunitats autònomes i no l'Estat qui han desplegat, en cadascun dels seus territoris, no ja els preceptes de pluralisme lingüístic general, sinó la protecció i difusió de la seua llengua pròpia bé a través dels mitjans autonòmics i locals públics, bé, després de la possibilitat de la gestió indirecta, a través també dels privats.

9.2 Fragmentació i debilitat en l'àmbit autonòmic

Una altra conclusió molt important de la regulació legal és que el disseny de la regulació dels mitjans de comunicació privilegia l'àmbit estatal i fragmenta les comunitats lingüístiques.

La divisió administrativa que s'imposa al territori històric de cada llengua, bé siga en forma de frontera interestatal, bé siga en forma de comunitat autònoma dins l'Estat, és una barrera difícilment franquejable, i el resultat ha estat que només aquelles comunitats que són les més grans i poblades de cada comunitat lingüística han pogut dotar els seus territoris d'uns mínims comunicatius en llengua pròpia, tot i les notables diferències entre unes i altres. Parlem d'Euskadi, de Galícia i de Catalunya.

Les altres comunitats, tot i tenir llengües pròpies coincidents, en la major part dels casos declarades també oficials totalment o parcialment, han patit bé una debilitat endèmica dels mitjans en llengua pròpia —el cas de les Illes Balears i en menor mesura, el País Valencià— o bé la seua inexistència, com són els casos de Navarra, Castella i Lleó, Aragó i Astúries.

Aquesta situació ha consolidat mitjans autonòmics de mitjana escala, com el cas de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i de petita escala, com el cas de Radio Televisión de Galicia i Euskal Iratia Telebista, Radio Televisió Valenciana i la resta d'ens autonòmics. La potencialitat conjunta, tant a l'hora de l'adquisició de productes audiovisuals com de la producció pròpia i sobretot, la possibilitat de desplegar una tasca de cohesió i normalització general d'aquestes llengües en el conjunt dels seus territoris ha estat impedita o, si més no, greument dificultada. La competència en el mercat estatal i internacional en el context de globalització actual és impossible en aquestes condicions. L'aprofitament dels recursos i les sinergies pròpies de cada territori, també.

La legislació estatal ha dissenyat aquest model fragmentat i l'ha mantingut tot i la reiteració de situacions de fet que evidenciaven els seus dèficits i l'existència d'almenys un intent formal de modificar aquesta regulació, almenys parcialment.⁵⁸ Com hem vist, ateses les necessitats comunicatives, els intercanvis d'emissions entre territoris pertanyents a la mateixa comunitat lingüística s'han imposat per la via de fet des del minut zero, en situació de precarietat i inseguretat jurídica només parcialment resolta, tard i malament, com hem vist, mitjançant el sistema de convenis introduït com a disposició addicional setena en la Llei del tercer canal, l'any 1999.

Aquest mecanisme consensual, pensat per a l'era analògica, s'ha reproduït inexplicablement, malgrat la seua provada ineficàcia, en la Llei general de comunicació audiovisual; i com hem vist, d'acord amb la seua redacció actual, és més fàcil rebre emissions d'altres estats que compartir les de dues comunitats autònomes estatals.

És, doncs, palès que la ratificació per part de l'Estat espanyol de la Carta europea per a les llengües regionals o minoritàries no ha suposat un canvi substancial d'aquesta situació, malgrat la seua previsió expressa i voluntàriament assumida per l'Estat de remoure tots els obstacles per a la recepció directa, en els territoris en què es parla alguna de les llengües protegides, de les emissions televisives i radiofòniques fetes en una mateixa —o similar— llengua.

L'Estat no pareix disposat a aplicar l'article 7 de la Carta que obliga a respectar l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, de manera que les divisions administratives ja existents o noves no constitueixen cap obstacle a la promoció d'aquesta llengua, més bé al contrari, pareix disposat a mantenir aferrissadament aquestes barreres: els exemples d'aquesta afirmació són múltiples, des de l'existència de nombrosos procediments sancionadors, amb ordres de cessament d'emissions entre comunitats autònomes, fins a la reiterada negativa a atorgar més canals radioelèctrics per a poder realitzar aquests intercanvis entre comunitats que a hores d'ara volen i fins i tot tenen establerts els convenis ad hoc per a fer-ho. Fins i tot el Tribunal Suprem,⁵⁹ en resoldre un d'aquests contenciosos sobre emissions sense cobertura legal, lamentava la ineficàcia del sistema de convenis i el rebuig sistemàtic del legislador estatal a modificar l'article 40 de la Llei general de comunicació audiovisual, a complir les previsions de la CELROM i a implementar la iniciativa legislativa popular "Televisió Sense Fronteres", modificacions legislatives que haurien pogut resoldre parcialment la greu situació d'alguns territoris.

⁵⁸ Ens referim a la [Iniciativa legislativa popular "Televisió Sense Fronteres \(Boletín Oficial de las Cortes Generales, núm. 271-1, Sèrie B, de 8 de setembre, IX legislatura\)](#), que pretenia garantir la recepció directa de les emissions de ràdio i televisió autonòmiques realitzades totalment o majoritàriament en les llengües incloses en l'àmbit de protecció de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries en les altres comunitats autònomes amb què comparteixen llengua, a fi d'afavorir el desenvolupament dels espais de comunicació de les llengües. S'hi demanava al Govern una planificació dels múltiples de titularitat estatal necessaris perquè els canals digitals de la ràdio i la televisió de titularitat d'una comunitat autònoma que emeten totalment o majoritàriament en les llengües protegides per la Carta foren rebuts en l'àmbit geogràfic de les altres comunitats autònomes. Aquesta iniciativa era francament limitada: no pretenia canviar ni el sistema competencial ni la normativa bàsica en mitjans de comunicació ni en matèria de telecomunicacions, només permetre una planificació que fera possible els intercanvis de les emissions ja existents. El Congrés dels Diputats la va admetre a tràmit en tant que va recollir 671.000 signatures de tot l'Estat i la xifra exigida és de 500.000; s'hi va acordar també la seua presa en consideració (van votar a favor el Grup Parlamentari Socialista, el Grup Català (CIU), el Grup Base (EAJ-PNB), el Grup Esquerra Unida-Esquerra Republicana i el Grup Mixt —tret de la diputada Rosa Díez—, el Grup Popular s'hi va abstenir), però es va encomanar la seua aprovació mitjançant competència legislativa plena a la Comissió d'Indústria, Turisme i Comerç, on es va rebutjar d'una forma discreta, deixant-la decaure en acabar-se la legislatura.

⁵⁹ STS de 28 de novembre de 2012, dictada en el recurs de cassació 1577/2009, per la qual es declaren nul·les les sancions imposades per la reemissió al País Valencià de les emissions televisives de TV3.

9.3 El dret d'informació i comunicació en llengua pròpia no està garantit

La legislació espanyola permet l'existència de mitjans autonòmics, públics i privats, però la seua existència no és obligatòria. Hom considera actualment, d'acord amb el que preveu la Llei general de comunicació audiovisual, que els mitjans audiovisuals públics realitzen una funció de servei públic que els operadors privats no estan obligats a complir, ja que aquests últims tenen el dret a organitzar els seus continguts d'acord amb la seua direcció editorial, tot seleccionant lliurement els continguts i determinant-ne els horaris. Això sí, hauran de respectar les obligacions que la comunicació, com a servei d'interès general, té, però no tenen l'obligació de dur a terme la “missió” o els “objectius” de servei públic que sí que són exigibles als operadors públics.

El servei públic de comunicació audiovisual es defineix, sempre segons la Llei general, com un servei essencial d'interès econòmic general que té com a missió difondre continguts que fomenten els principis i els valors constitucionals, contribuir a la formació d'una opinió pública plural, donar a conèixer la diversitat cultural i lingüística d'Espanya i difondre el coneixement de les arts. Aquest servei públic el poden prestar l'Estat, les comunitats autònomes i els ens locals.

Si així ho acorden, les comunitats autònomes el poden prestar bé per gestió directa, bé per gestió indirecta, però, com hem dit, en cap cas estan obligades a prestar-lo. Sí que ho està l'Estat, el qual, segons la llei, mitjançant la Corporació RTVE i la subscripció del corresponent contracte-programa, detallarà la seua oferta tot incloent-hi les obligacions de servei públic (Llei 17/2006, de 5 de juny, de la ràdio i la televisió de titularitat estatal i Llei 8/2009, de 28 de agost, de finançament de la Corporació de Ràdio i Televisió Espanyola). Per tant, l'única garantia de la missió de servei públic radica, legalment, en els serveis que presta la Corporació de Ràdio i Televisió Española.

D'acord amb la interpretació pràctica dels preceptes legals destinats a incloure el respecte i foment del plurilingüisme en els mitjans de comunicació —tot i la seua consagració constitucional com a principi de l'Estat— i a la pràctica inexistència d'emissions en llengua diferent de la castellana provinents de l'ens RTVE, si només és d'obligada prestació el servei públic de comunicació audiovisual per l'operador públic estatal, la comunicació audiovisual en llengües diferents del castellà no està garantida legalment.

O dit d'una altra manera, les comunitats poden decidir tenir mitjans de comunicació i poden decidir no tenir-ne, perquè l'únic servei públic obligatori és l'estatal. I en cas que en tinguen, poden decidir que les emissions es facin en les llengües cooficials o bé no fer cap disposició al respecte, ja que, segons s'està interpretant, donaria compliment a la legislació estatal i europea emetre exclusivament en castellà, una de les llengües espanyoles.

En aquest sentit, únicament la Carta europea per a les llengües regionals o minoritàries, mitjançant el compromís adquirit per l'Estat en adoptar el més alt nivell de protecció a les llengües amb estatut d'oficialitat, obligaria a la creació de mitjans de comunicació audiovisual, almenys una emissora de televisió i una de ràdio segons l'article 11, que emeteren en cadascuna de les llengües protegides. Respecte a les llengües regionals no oficials, aquesta norma obligaria almenys els poders públics a promoure i afavorir la creació d'alguna emissora en eixes llengües.

La crisi econòmica i financera viscuda a partir de 2008 ha evidenciat que moltes institucions, serveis i drets que semblaven plenament consolidats i formaven part de la nostra vida quotidiana, poden desaparèixer. L'estat social i del benestar està experimentant retallades dràstiques que han fet desaparèixer alguns serveis essencials i que també han buidat de contingut determinats drets aparentment assolits. La legislació audiovisual ha sofert també una transformació adaptativa, en part producte de la plena liberalització del sector, en part per la situació econòmica, obrint el ventall no ja a la col·laboració públicoprivada, sinó, com és el cas d'algunes televisions autonòmiques, a la privatització del servei.

L'exemple valencià, de supressió del servei televisiu i radiofònic autonòmic des de 2013 fins a 2018 per raons econòmiques —no podem analitzar ací com es va arribar a eixa situació però és indiferent del resultat—, va posar de manifest les greus mancances del sistema i la inseguretat jurídica a què estan sotmesos els mitjans autonòmics.

El legislador estatal no els ha considerat necessaris i ha menyspreat la funció de servei públic que presten no només com a elements informatius, comunicatius i de representació del pluralisme social que tot mitjà de comunicació pública implica, sinó també per les funcions de vertebració territorial, promoció cultural, cohesió identitària i normalització lingüística que desenvolupen.

La normativa estatal, en aquest sentit, en no fixar un mínim obligatori de servei públic autonòmic de proximitat i en llengua pròpia ni tampoc exigir que el servei estatal acompleixca realment les funcions derivades del pluralisme lingüístic, viola el nucli essencial del dret constitucional d'informació i comunicació contingut en els articles 20.1.a i d, i 20.3, en relació amb els articles 9.2 i 10.1 de la Constitució.

El dret d'informació i comunicació no pot operar en abstracte i s'ha d'entendre establert en relació amb les llengües existents en el territori, de forma inexcusable respecte a aquelles que gaudeixen d'estatut jurídic d'oficialitat als seus territoris o almenys, d'un reconeixement legal i de la protecció general emanada de l'article 3.3 de la Constitució.

Les comunitats autònomes tenen en les seues mans la responsabilitat de fer perviure o no aquest dret. L'Estat, clarament, ha renunciat al seu desenvolupament i garantia.

Referències bibliogràfiques

- Bastida Freijedo, Francisco J. (2004). Medios de comunicación social y democracia en veinticinco años de constitución. *Revista española de derecho constitucional*, 24(71) (ejemplar dedicado al XXV aniversario de la Constitución (III)), 161-186.
- Canosa Farrán, Francesc. (2010). La televisión franquista de papel (1948-1966). Dins Carlos Navajas Zubeldia i Diego Iturriaga Barco (coord.), *Actas del II Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*. ISBN 978-84-693-6557-1.
- Chinchilla Marín, Mari Carmen. (1987). [Las competencias de las comunidades autónomas en materia de televisión](#). *Autonomías: Revista Catalana de Dret Públic*, 8, 61-90.
- [Informe sobre el cumplimiento de las obligaciones de servicio público por la corporación radio y televisión española y su financiación. Años 2015 y 2016](#) (2018). (MSP/CNMC/001/16). Consejo de la Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia.
- Los usos lingüísticos de la población de Ceuta: el español, el árabe y el beréber* (2014). Instituto de Estudios Ceutíes i el Departament d'Estudis Semítics de la Universidad de Granada.
- Pons Parera, Eva. (2010). *Informe sobre la necesidad de la "Proposición de Ley de Televisión Sin Fronteras" en el contexto normativo actual*.
- Rueda Laffond, José Carlos. (2108). La televisión, símbolo del desarrollismo franquista: algunas claves de interpretación. *Cercles: Revista d'Història Cultural*, 21, 101-129.
- Serra, Hèctor. (6 d'octubre de 2019). [La televisión valenciana y TV3 siguen sin encontrar un espacio común para su lengua](#). *Diari Público*.
- Teodoro i Peris, Mercè. (2015). El tancament de RTVV. Crònica de la fi d'una època. Dins *Els reptes dels mitjans audiovisuals en llengua catalana: taula rodona*. Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics.